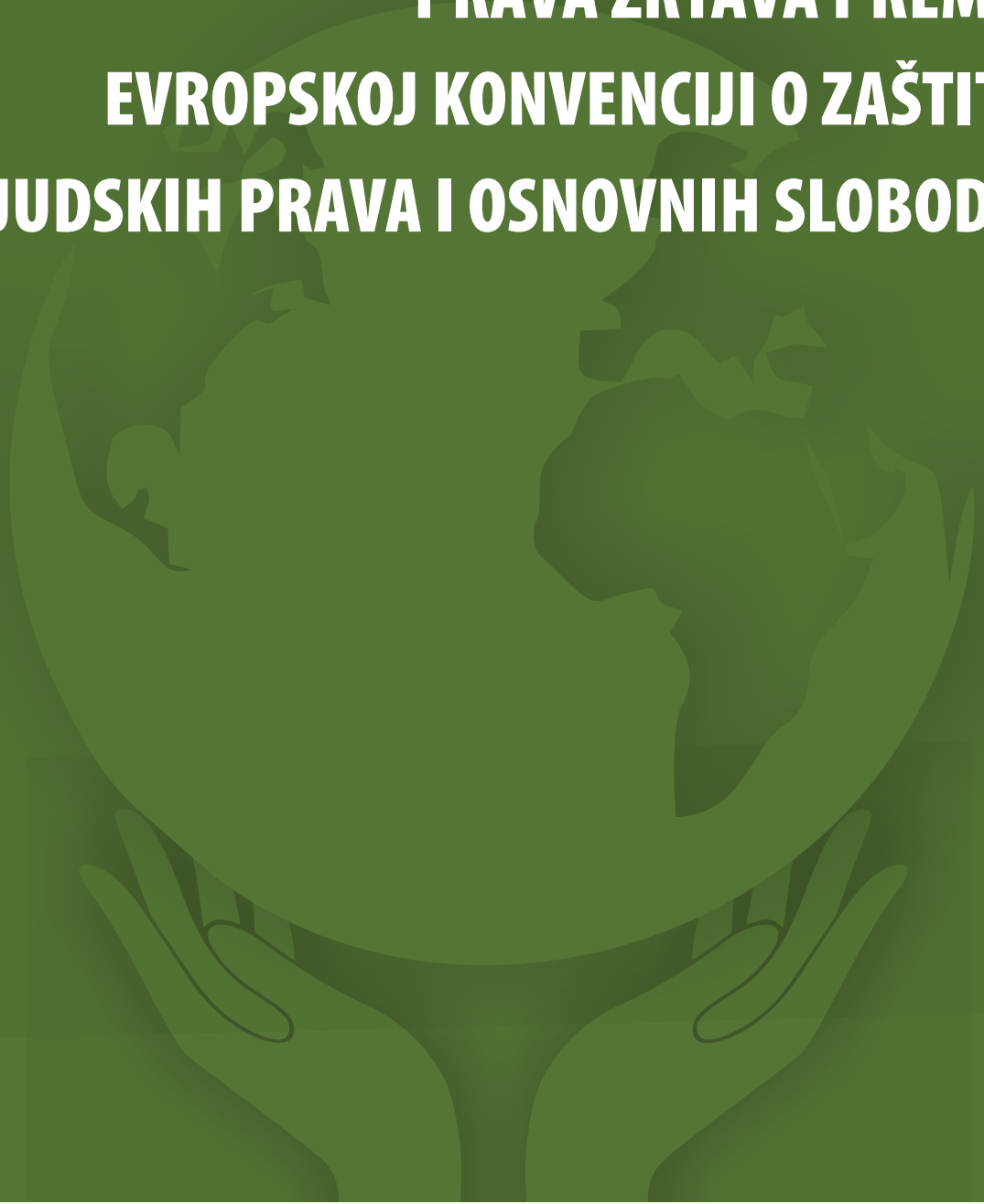

PRAVA ŽRTAVA PREMA EVROPSKOJ KONVENCIJI O ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Ova publikacija je izrađena u okviru Akcionog plana Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu 2022. - 2025. u sklopu projekta "Initiative for Legal Certainty and Efficient Judiciary in Bosnia and Herzegovina - Phase III". Mišljenja iznesena u ovoj publikaciji su autorova i ne odražavaju nužno službenu politiku Vijeća Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 riječi), osim u komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se izvod ne koristi izvan konteksta, da ne daje nepotpune informacije niti na neki drugi način vodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj prirodi, obimu ili sadržaju teksta.

Izvor teksta je uvijek obavezano navesti na sljedeći način "© Vijeće Evrope, 2022". Sve druge zahtjeve za reprodukcije /prijevoda dijela ili cijelog teksta, treba uputiti Direktoratu za komunikacije, Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na ovu publikaciju treba uputiti na adresu:
Department for the Implementation of
Human Rights, Justice and Legal
Co-operation Standards

Department for the Implementation of
Human Rights, Justice and Legal
Co-operation Standards
F-67075
Strasbourg Cedex
France

Korice, grafički dizajn i publikacija: A Dizajn

Vijeće Evrope, novembar 2023.

KURIKULUM
PRAVA ŽRTAVA PREMA
EVROPSKOJ KONVENCIJI
O ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA
I OSNOVNIH SLOBODA

SADRŽAJ

Kurikulum	5
Tabelarni prikaz kurikuluma.....	7
PRILOG	
Vodič za primjenu kurikuluma	11
A) UPITNIK uz poziv za učešće (obrazac)	11
B) TEST (za početak i kraj obuke).....	11
C) TEMATSKE SESIJE.....	12
D) OBRAZAC ZAVRŠNE EVALUACIJE -	47
Prava žrtava prema Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda	47
E) OBRAZAC ZAVRŠNOG TESTA.....	48

KURIKULUM

Ovaj kurikulum namijenjen je edukatorima u oblasti upoznavanja stručnih saradnika i novomenovanih sudija i tužilaca sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Pošto je riječ o polaznicima koji dolaze sa određenim predznanjem, kurikulum predstavlja putokaz u praktičnom smislu i, stoga, sadrži, pored stručnih, i osnovne pedagoško-metodološke instrukcije za provođenje edukacije.

Kada je riječ o metodama, u ovom naprednom stepenu edukacije neophodno je služiti se nešto specifičnijim nastavnim metodama, te izbjeći klasično predavanje, a pažnju usmjeriti na analizu stvarnih slučajeva iz prakse, grupnu diskusiju, debatu, studije slučaja, demonstraciju opštih principa na konkretnom primjeru, simulaciju suđenja, provjeru znanja u formi kviza i izvođenje testova¹.

Pri izboru metoda neophodno je voditi računa i o izboru nastavnih sredstava, koja moraju biti djelotvorna i svrsishodna, odnosno uočljiva, jednostavna, precizna, zanimljiva, praktična (tabla, "flip-čart", poster i grafikon, model/uzorak, TV i video, priručnik, projektor, računari i sl.).

Sa metodološko-pedagoškog aspekta neophodno je ispravno planirati vrijeme namijenjeno edukaciji. Vrijeme planirano za edukaciju o ovoj temi su dva dana. Plan realizacije edukacije je mapa logičnog slijeda smjernica/koraka za edukatora i njegov cilj je da ostvari zadatu edukaciju. Plan mora da sadrži naziv jedinice koja se obrađuje, potrebno vrijeme za obradu, potreban materijal, aktivnosti edukatora i polaznika, te cilj i zadatke edukacije. Prilikom određivanja vremenskog okvira za edukaciju kako u cjelini, tako i u njenim segmentima neophodno je da edukatori imaju na umu vrijeme potrebno za primjenu određenih tehnika koje je uputno koristiti², kako bi se kod polaznika podstakli kognitivni procesi pamćenja, razumijevanja, pri-

1 Grupna diskusija podrazumijeva iznošenje ličnih stavova o određenoj temi analizom, ocjenom ili pregledom nastavne cjeline. Za razliku od diskusije, debata se koristi kad postoje suprotstavljene stavovi ili više mogućih rješenja i poželjno ju je primijeniti za poboljšanje argumentacije učesnika. Studija slučaja uključuje temeljnu grupnu diskusiju o stvarnim slučajevima i zahtijeva prethodnu pripremu učesnika. Demonstracija je nastavna metoda u kojoj edukator sam provodi određenu radnju (zadatak), pokazujući polaznicima šta i kako da urade, nakon čega je uputno polaznike ohrabriti da vježbaju zadatak koji je demonstriran. Simulacija je metod koji uključuje kreiranje određene zamišljene situacije s namjerom da objasni stvarne ili moguće. Bliska simulaciji je metoda igranja uloge čija je osnovna svrha izmjena pozicije učesnika i njihovih stavova njihovim stavljanjem u različite uloge. Pod igrom kao nastavnim metodom podrazumijevamo takmičenje i/ili saradnju polaznika usmjerenu na ponavljanje i utvrđivanje nastavnog sadržaja, a može se organizovati i u formi kviza ili drugih aktivnosti u kojima postignuti rezultat zavisi od znanja stečenog na edukaciji.

2 Atentivne tehnike, tehnike opservacije, tehnike slušanja i tehnike postavljanja pitanja.

mjene, analiziranja, vrednovanja i stvaranja (kreacije)³, kao i vrijeme potrebno za provođenje testova i/ili kviza prema logičkim cjelinama edukacije, a po okončanju edukacije i anonimne evaluacije obavljene edukacije u cjelini, te završnog testa usvojenog znanja.

Kako se ne bi desilo da polaznici edukacije imaju različite nivoe predznanja, za obuku o ovoj temi predviđena je obaveza polaznika da prethodno pristupe HELP kursu o proceduralnim garancijama i pravima žrtava u krivičnom postupku, čije se pohađanje dokazuje potvrdom o završenom kursu koja nije starija od četiri godine ⁴.

Imajući na umu blisku, ali, ipak, različitu profesionalnu orijentaciju polaznika, potrebno je voditi računa o tome da je jedan od osnovnih ciljeva obuke ne samo stjecanje teoretskog znanja o EKLJP već, prvenstveno, osposobljavanje polaznika da razumiju prava žrtava u kontekstu Evropske konvencije i prakse Evropskog suda za ljudska prava, te razvijanje vještina kod polaznika za primjenu naučenog u domaćim postupcima.

3 Pamćenje koje određujemo kao prezentaciju prethodno stečenog znanja (prepoznavanje), razumijevanje kao mogućnost da se odrede značenja izloženih pojmova obuke - usmenih, pismenih i grafičkih (interpretirati, tumačiti, klasificirati, rezimirati, zaključiti, uporediti, objasniti), primjenjivanje koje znači da polaznik može provesti naučeno u djelo, ili koristiti određeni postupak u datoj situaciji (izvršavanje, implementacija), analiziranje koje predstavlja mogućnost polaznika da razloži gradivo (materijale) u njegove sastavne dijelove uz razumijevanje međusobnih povezanosti tih dijelova i njihovog odnosa prema cjelini (razlikovati, organizirati, pripisati), vrednovanje (evaluacija) koje predstavlja mogućnost procjenjivanja prema određenim kriterijima ili standardima (provjeriti, kritikovati) i stvaranje koje se određuje kao mogućnost sastavljanja zadatah ili naučenih elemenata u novu koherentnu ili originalnu cjelinu (generirati, planirati, proizvesti).

4 Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> .

Tabelarni prikaz kurikuluma

Prije same obuke polaznici su obavezni da pristupe putem HELP platforme kursu o proceduralnim garancijama i pravima žrtava u krivičnom postupku, čije se pohađanje dokazuje potvrdom o završenom kursu koja nije starija od četiri godine. Prilikom slanja poziva i programa polaznicima za učestvovanje u edukaciji potrebno je poslati Upitnik (vidi obrazac u prilogu) u kome treba da naznače šta smatraju da je posebno značajno, odnosno na šta je potrebno posebno obratiti pažnju u programu predviđenih oblasti edukacije. Optimalan vremenski okvir potreban za ovu edukaciju su dva dana.						
Naziv sesije	Svrha i opis	Ciljevi	Ishod	Materijali	Aktivnost/Učesnici	Trajanje
Upoznavanje učesnika	Određivanje vlastitog položaja i interesovanja u okruženju, kao i pozicioniranje u okviru grupe polaznika. Upoznavanje se vrši ličnim predstavljanjem svakog polaznika ponaosob sa navođenjem pozicije na kojoj se nalazi svaki polaznik.	Cilj je kreiranje homogene grupe sa zajedničkim interesom u okviru koje će biti moguće kreirati grupe za rad po timovima.	Polaznici su se upozнали međusobno i otklonjena je barijera i eliminisan otklon prema opštenju u nepoznatom okruženju.		Svi učesnici	15 minuta
Predstavljanje obuke (programa, tematskih cjelina i edukatora)	Upoznavanje učesnika sa onim čemu je posvećena obuka i koji su joj ciljevi. U pozivu koji prethodi obuci uputno je navesti teme koje će biti obrađivane i vremenski okvir trajanja obuke.	Cilj je kreirati u osnovnim crtama kako sadržinske, tako i vremenske okvire predstojeće obuke.	Polaznici imaju predstavu o tome šta i u kojem vremenu će naučiti, te kojim aktivnostima će se baviti u toku trajanja obuke.	Program obuke	Edukator	15 minuta
Provođenje testa	Stvaranje komparativa za evaluaciju obuke. Da bi se kreirao indikator uspješnosti obuke, potrebno je provesti identičan test (sa istim pitanjima) na početku i na kraju obuke.	Test je anonimn i cilj je ustanoviti kojim predznanjem raspolazu polaznici o temama koje se obrađuju u toku obuke.	Kreiran je komparativ za ocjenu uspješnosti obuke.	Obrazac testa u prilogu	Pismeni test (edukator i učesnici)	30 minuta

UVODNA SESIJA Prava žrtava kao ljudska prava, prava žrtava u međunarodnom, evropskom (u okviru Savjeta Evrope i Evropske unije) i domaćem pravu, status žrtve, potrebe žrtve, procesna prava žrtava.	Svrha je kreiranje svijesti kod učesnika obuke o pravnom okviru i institucionalizaciji prava žrtava.	Cilj je stjecanje predstave o značaju i obaveznosti integralnog pristupa pravima žrtava.	Učesnici su upoznati sa pravnim normama u pogledu zaštite prava žrtava.	Propisi kojima se institucionalizuju prava žrtava	Prezentacija pravnog okvira od edukatora	90 minuta
PRAVA ŽRTAVA KROZ PRAKSU ESLJP Primjer A Standardi ESLJP u pogledu statusa žrtve, žrtve kao svjedoka, potreba žrtve, prava na postupanje s poštovanjem, prava na zaštitu, sekundarne viktimizacije, žena žrtava.	Svrha je kreiranje svijesti kod učesnika obuke o segmentima prava žrtava.	Cilj je ovladavanje navedenim standardima u odnosu na svaki od navedenih pojmova.	Učesnici su upoznati sa načinom primjene navedenih standarda.	Primjeri relevantnih presuda ESLJP	Ilustracija na primjeru odabrane presude (edukator) uz primjenu tehnika diskusije, debate i kviza pri čemu su polaznici podijeljeni u manje grupe.	60 minuta (vrijeme rasporediti prema složenosti analiziranih predmeta)
Primjer B Standardi ESLJP u pogledu statusa djece kao žrtava, imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku, prava na suđenje u razumnom roku, prava žrtve na naknadu, problemi vezani za naknadu štete od izvršioca krivičnog djela (nedostatak finansijskih sredstava, teškoće u provođenju rješenja o naknadi, nepostojanje sistema naknade za žrtve kao krivične sankcije), proceduralne prepreke (dugotrajnost, složenost i skupi postupci kao faktori odvrćanja žrtve od traženja naknade).	Svrha je kreiranje svijesti kod učesnika obuke o navedenim segmentima prava žrtava.	Cilj je ovladavanje navedenim standardima u odnosu na svaki od navedenih pojmova.	Učesnici su upoznati sa načinom primjene navedenih standarda.	Primjeri relevantnih presuda ESLJP	Ilustracija na primjeru odabrane presude (edukator) uz primjenu tehnika diskusije, debate i kviza pri čemu su polaznici podijeljeni u manje grupe.	60 minuta (vrijeme rasporediti prema složenosti analiziranih predmeta)

Primjer C Standardi ESLJP u pogledu prava žrtve na pristup pravdi, prava žrtve da podnese prijedlog protiv odluke tužioca, prava žrtve na učešće u postupku, učešće u go-njenju, vođenju istrage, obustavi i odbacivanju gonjenja.	Svrha je kreiranje svijesti kod učesnika obuke o navedenim segmentima prava žrtava.	Cilj je ovladavanje navedenim stan-dardima u odnosu na svaki od nave-đenih pojmova.	Učesnici su upo-znati sa načinom primjene navede-nih standarda.	Primjeri relevantnih presuda ESLJP	Analizu pred-metnog slučaja potrebno je provesti stavlja-njem činjenica predmeta u domaći pravni okvir, odnosno fingiranjem primjene do-maćih pravnih propisa na faktičko stanje predmeta, ana-logno doma-ćim procesnim odredbama. Za navedeno ne-ophodno je po-dijeliti učesnike u manje grupe i segmentirati tri procesne faze.	90 minuta
Primjeri D, E, F i G Analiza pojedinih procesnih prava žrtava na pojednostavljenim primjerima iz prakse ESLJP	Svrha je kreiranje svijesti kod učesnika obuke o navedenim segmentima prava žrtava.	Cilj je ovladavanje navedenim stan-dardima u odnosu na svako od nave-đenih procesnih prava.	Učesnici su upo-znati sa načinom primjene navede-nih standarda u odnosu na svako od obrađenih pro-cesnih prava žrtava.	Primjeri relevantnih presuda ESLJP	Ilustracije na primjeru oda-branih presuda (edukator) uz primjenu teh-nika diskusije, debate i kviza pri čemu su polaznici podi-jeljeni u manje grupe.	150 mi-nuta

Simulacija slučaja na pojednostavljenom primjeru iz prakse ESLJP	Svrha je primjena stečenog znanja o pravima žrtve igranjem uloge u konkretnom sudskom predmetu.	Cilj je osposobljavanje polaznika da primijene prava žrtve u konkretnom primjeru.	Polaznici su osposobljeni da primijene znanje o procesnim pravima na konkretnom slučaju.	Primjer slučaja u prilogu	Podjela uloga na podnosioca predstavke, zastupnika države i sudsko vijeće	150 minuta
Provođenje testa	Ponavlja se test s početka obuke, čime je kreiran komparativ obuke.	Cilj je ustanoviti napredak u obimu znanja polaznika.	Moguće je uočiti ishod obuke.	Obrazac testa u prilogu	Pismeni test (edukator i učesnici)	30 minuta
Provođenje evaluacije od učesnika i edukatora	Svrha je ukazati na eventualne nedostatke u toku obuke i dobiti sugestije u smislu poboljšanja kvaliteta i načina obuke.	Cilj je unaprijediti naredne obuke.	Kreacija parametra za buduću obuku iste vrste.	Obrazac u prilogu	Pismena evaluacija (edukator i učesnici)	15 minuta
Provođenje završnog testa	Svrha je provjera znanja usvojenog tokom obuke.	Cilj je provjeriti uspješnost obuke.	Kreiran je objektivni parametar uspješnosti obuke.	Obrazac u prilogu	Pismeni test (edukator i učesnici)	45 minuta

PRILOG

VODIČ ZA PRIMJENU KURIKULUMA

A) UPITNIK uz poziv za učešće (obrazac)

- Lični podaci (ime, prezime, pozicija):
- Sesija koju iz ličnog iskustva smatrate najznačajnijom:
- Koju temu smatrate najznačajnijom u dostavljenom programu i zašto?

B) TEST (za početak i kraj obuke)

Pitanje broj 1: Postoji li definicija žrtve u zakonodavstvu BiH/FBiH/RS/BD¹?

- a) Ne postoji,
- b) Postoji i data je u _____.

Pitanje broj 2: Postoje li posebna prava žrtava, svjedoka i ranjivih osoba u okviru krivičnog postupka uz opšta ljudska prava u pravnom sistemu BiH/FBiH/RS/BD?

- a) Ne postoje,
- b) Postoje samo prava žrtava,
- c) Postoje i regulisana su u _____.

1 BiH/FBiH/RS/BD - Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska, Brčko Distrikt.

Pitanje broj 3: Postoje li posebna prava ranjivih osoba zbog njihove životne dobi (djeca, starije osobe) ili invaliditeta (fizičkog ili mentalnog) bilo kao žrtve ili kao svjedoka u pravnom sistemu BiH/FBiH/RS/BD?

- a) Ne postoje,
- b) Postoje i regulisana su u _____.

C) TEMATSKE SESIJE

1. Uvodna sesija

Prava žrtava kao ljudska prava, prava žrtava u međunarodnom, evropskom (u okviru Savjeta Evrope i Evropske unije) i domaćem pravu, status žrtve, potrebe žrtve, procesna prava žrtava)

U okviru uvodne sesije edukator treba da podsjeti učesnike na ono što je naučeno u okviru HELP kursa o proceduralnim garancijama i pravima žrtava u krivičnom postupku, čije pohađanje se dokazuje potvrdom o završenom kursu koja nije starija od četiri godine².

Cilj obuke je da se postigne razumijevanje pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve, da se prepoznaju i primijene standardi prava žrtava pri ocjenjivanju proceduralne i ishodišne pravde u krivičnim i građanskim stvarima. U tom kontekstu potrebno je ukazati na osnovne principe prava žrtava razvijene sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), na primjenu tih principa na slučajeve iz prakse u različitim oblastima prava, na njihov značaj u svakodnevnim slučajevima iz stvarnog života, te na integrisan pristup perspektivi žrtve, usklađenost domaće legislative sa navedenim i uslovljenost djelovanja pravde i prava žrtve u prevenciji ponovne viktimizacije osobito u slučajevima rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije.

Takav cjelovit pristup pravima žrtve podrazumijeva naglašavanje elementarnih postulata u vezi sa pravima žrtve, prvenstveno činjenice da su prava žrtve ljudska prava. Krivični zakon, naprimjer, obično gleda na žrtve kao na svjedoke zločina protiv države, čime ih isključuje iz krivičnog pravosudnog procesa i dopušta im samo da imaju status svjedoka. To je glavni izvor nezadovoljstva žrtava koje traže potvrdu u sistemu krivičnog pravosuđa kao lica sa pravima i privilegijama. Zločini predstavljaju kako djela protiv društva ili države, tako i povrede prava žrtve uslijed čega žrtve imaju pravo i na pravni status. Međutim, takva prava, čak i kad su ustanovljena pravnim propisima, imaju smisla samo ako su provodiva u praksi pri čemu se potrebe žrtava razlikuju od slučaja do slučaja, što podrazumijeva potrebu da se tretman individualno prilagodi u svakom od njih. Uopšteno govoreći, potrebe žrtava podrazumijevaju:

- tretman s poštovanjem i priznavanjem statusa žrtve;
- zaštitu od zastrašivanja, odmazde i daljeg nanošenja štete od optuženog ili osumnjičenog, te od nanošenja štete tokom krivične istrage i sudskog postupka;

² Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#>.

- podršku, uključujući neposrednu pomoć nakon izvršenog djela, te dugoročnu fizičku, psihološku i praktičnu pomoć;
- pristup pravosuđu kao načinu da žrtva ostvari svoja prava aktivnim učešćem u postupku;
- kompenzaciju (naknadu) putem odštete koju plaća država ili počinitelj, ili putem posredovanja, odnosno drugog oblika restorativne pravde.

Tokom edukacije o pravima žrtava neophodno je, pored EKLJP i prakse ESLJP, obratiti pažnju polaznicima na sljedeće dokumente i izvore prava:

- Istanbulsku konvenciju (Savjet Evrope, Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici);
- Direktivu broj 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta od 25. oktobra 2012. godine, kojom se uspostavljaju minimalni standardi o pravima, podršci i zaštiti žrtava kriminaliteta;
- Direktivi broj 2004/80/EC od 20. aprila 2004. godine, kojom se reguliše kompenzacija žrtvama zločina;
- Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima;
- Deklaraciju o osnovnim načelima pravde u vezi sa žrtvama krivičnih djela i zloupotrebe vlasti³;
- Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta sa dopunskim protokolima;
- Konvenciju Savjeta Evrope o kompenzaciji žrtvama krivičnog djela nasilja.

Pošto je u međunarodnom kontekstu u pogledu regulacije prava žrtava evropski pravni prostor detaljnije regulisan, tokom edukacije uputno je ukazati polaznicima na koncept prava žrtava ustanovljen Direktivom EU o pravima žrtava, kojom se utvrđuju minimalni standardi o pravima, podršci i zaštiti žrtava i osigurava da osobe koje su postale žrtve kao takve budu i pravno priznate (prepoznate), te da se prema njima postupa poštujući njihov pravni status, odnosno njihova prava, kao i prava članova njihovih porodica, prvenstveno na informisanje, podršku i zaštitu. Tom direktivom se dodatno etabliraju procesna prava žrtava u krivičnom postupku, ali se i zahtijeva od država članica da osiguraju odgovarajuću obuku o potrebama žrtava za sve one koji će, zbog prirode svog posla, doći u kontakt sa žrtvama⁴.

Za određene kategorije žrtava EU je donijela posebna pravila koja se oslanjaju na Direktivu o pravima žrtava, ali koja direktnije odgovaraju specifičnim potrebama posebnih vidova poput žrtava trgovine ljudima, djece žrtava seksualnog iskorištavanja i dječje pornografije i žrtava terorizma.

3 Preporučena za usvajanje na Sedmom kongresu Ujedinjenih nacija za sprečavanje zločina i za postupanje prema prestupnicima, održanom u Milanu od 26. avgusta do 6. septembra 1985. godine, i usvojena Rezolucijom Generalne skupštine broj 40/34 od 29. novembra 1985. godine. Ona ne podliježe ratifikaciji, jer nije međunarodni ugovor.

4 Države članice EU morale su da implementiraju odredbe Direktive u svoje nacionalne zakone do 16. novembra 2015. godine.

Kada je riječ o evropskom pravnom prostoru, odgovornost države za pomoć žrtvama prvenstveno proizlazi iz obaveza propisanih u EKLJP s obzirom na pozitivnu obavezu država članica da "osiguraju svakome pod njenom jurisdikcijom prava i slobode definisane u ovoj konvenciji" (član 1. EKLJP), a posebno njihovo pravo na život (član 2), sigurnost (član 5), te privatni i porodični život (član 8). U ovom području posebno je važna odredba koja definiše korpus prava na pošteno suđenje (član 6. stav 1) u vezi s kojom je Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) u više navrata istakao da su oštećeni obuhvaćeni tim pravom putem prava na pristup sudu, ali i putem prava na suđenje u razumnom roku. EKLJP ne sadrži posebne odredbe koje se bave pravima žrtava. Međutim, pitanje prava žrtava stvorilo je značajnu sudsku praksu ESLJP. To posebno vrijedi za pravo na pravično suđenje. Zapravo, praksa ESLJP je dodatno ojačala položaj žrtve zajamčen aktima Savjeta Evrope. U tom smislu žrtve nasilnih zločina imaju pravo na pravdu i pravo na zaštitu od daljnje viktimizacije⁵.

Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine sadrži veliki broj odredaba koje uređuju položaj žrtve u nizu dokumenata. Neki od njih, poput Ustava, daju najopštije smjernice, a drugi, poput zakona koji uređuju pojedine oblasti (krivični postupak, obeštećenje žrtava krivičnih djela, maloljetnika, zaštita svjedoka i sl.), detaljnije uređuju pojedina pitanja pristupa pravdi koja se tiču lica sa svojstvom oštećenog. Ipak, i pored brojnih odredaba koje uređuju tu oblast, domaće zakonodavstvo i sudska praksa još nemaju sistemski pristup, što često dovodi do preklapanja pojedinih odredaba, nesklada ili čak sukoba među njima, te pristupa toj problematici koji nije cjelovit. U tom kontekstu uputno je analizirati Upitnik o pravima žrtava u pravosudnom sistemu BiH⁶ koje je sačinio Evropski komitet za probleme kriminala Savjeta Evrope, a u kome se ističu osnovni nedostaci domaće legislative u pogledu regulisanja prava žrtava.

U istom upitniku se naglašava da je oblast zaštite prava žrtava u BiH nedovoljno razvijena, jer, između ostalog, propisi koji regulišu krivični postupak ne poznaju termin "žrtva", već koriste pojam "oštećeni" pri čemu je jasno da se, ipak, iako se pojmovi "žrtva krivičnog djela" i "oštećena strana" često koriste kao sinonimi, radi o različitim pojmovima. Tako, Zakon o krivičnom postupku BiH pod pojmom "oštećeni" podrazumijeva osobe kojima je bilo koje lično ili imovinsko pravo oštećeno krivičnim djelom, ili dovedeno u opasnost, a isti izraz se koristi i u propisima entiteta i Distrikta Brčko. Pri tome se prava "oštećenog" dalje ne preciziraju, već se indirektno stipuliraju. Pozitivnim pomakom se smatra usvajanje posebnih propisa za zaštitu oštećenog koji ima status svjedoka iako ti propisi konstituišu zaštitu samo u slučaju da oštećeni svjedoči u postupku, ali ne i izvan njega. Pozitivnopravni termin "oštećeni" u osnovi odgovara široko definisanom pojmu žrtve u Direktivi EU broj 2012-29 s tim da se u odgovarajućim odredbama ZKP može dodatno precizirati kada se radi o oštećenom koji je u isto vrijeme i pasivni subjekt krivičnog djela, odnosno žrtva u užem smislu.

Upitnik se, dalje, bavi odgovorima u pogledu konkretnih prava žrtava.

5 "Victims' rights as standards of criminal justice - Justice for victims of violent crime, Part I", European Union Agency for Fundamental Rights, 2019, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-justice-for-victims-of-violent-crime-part-1-standards_en.pdf.

6 Strasbourg, 9 April 2019 CDPC(2019)2 cdpc/docs 2019/cdpc (2019)2.

Tako se u dijelu koji se tiče prava žrtve na informisanost o toku postupka na jeziku koji razumije navodi da propisi o krivičnom postupku u BiH sadrže odredbu o tome da svjedoci i drugi učesnici u postupku imaju pravo da koriste maternji ili jezik kojim govore, te da se, u slučaju da osoba ne govori neki od jezika koji su u zvaničnoj upotrebi u BiH, mora obezbijediti prevođenje kako za navode usmeno izrečene, tako i za dokumente i druge pisane dokaze. Kao nedostatak koji je potrebno otkloniti, u Upitniku se smatra da je obaveza suda da pruži sve informacije oštećenom, koju je potrebno zakonski izričito regulisati. U kontekstu prava na informisanje navodi se i potreba da se zakonski regulišu dužnosti organa kome je prijavljeno krivično djelo da žrtvu informiše o postupku koji slijedi nakon izvršene prijave.

U pogledu prava žrtve na saslušanje i pružanje dokaza, krivičnoprocesno zakonodavstvo BiH ne sadrži posebne odredbe, već se saslušanje i pružanje dokaza realizuju primjenom odredaba koje se odnose na saslušanje svjedoka.

Pravo na obavještanje o procesnim odlukama ili o toku postupka, takođe, nije regulisano legislativom BiH kao obaveza suda, već je, primjera radi, prepušteno tužiocu da, ukoliko odluči da ne provede istragu, o tome obavijesti oštećenog.

Ni pravo na učešće oštećenog u krivičnom postupku nije posebno regulisano, već se indirektno izvodi iz odredbe o pravu na učešće u glavnom pretresu. U toj odredbi se kaže da je dužnost sudije, odnosno predsjednika vijeća, da obavijesti oštećenog prije glavne rasprave, ako je prisutan, da može podnijeti imovinskopравни zahtjev do završetka glavne rasprave ukoliko to nije ranije učinio (član 258. stav 4. Zakona o krivičnom postupku BiH).

Takođe, dužnost sudije, odnosno predsjednika vijeća, jeste da oštećenog i okrivljenog upozna s pravom na žalbu na izricanje presude (član 288. stav 1. Zakona o krivičnom postupku BiH).

Pravo na pravnu pomoć predviđeno je Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći i ono sadrži odredbe koje daju pravo žrtvi da pristupi pravnoj pomoći prilikom podnošenja imovinskopravnog zahtjeva. Međutim, te odredbe nisu sadržane u drugim zakonima o besplatnoj pravnoj pomoći donesenim na nižim razinama vlasti.

Zastupanje oštećenog u krivičnom postupku posredstvom zakonskog zastupnika ili punomoćnika nije izričito predviđeno zakonskom odredbom, ali se to pravo oštećenog može posredno uspostaviti (npr. član 242. st. 3. i 4. i član 185. 2)(i) Zakona o krivičnom postupku BiH).

Pravo na posredovanje propisano je članom 198. Zakona o krivičnom postupku BiH prema kojem sud može predložiti oštećenom i optuženom, odnosno braniocu, da se provede postupak medijacije posredstvom medijatora u skladu sa zakonom ako ocijeni da je imovinskopравни zahtjev takav da je svrsishodno da ga uputi na medijaciju. Prijedlog za upućivanje na medijaciju mogu dati i oštećeni i optuženi, odnosno branilac, do završetka glavnog pretresa.

Kada je riječ o pravu na zaštitu od zastrašivanja, sekundarne viktimizacije i odmazde, u BiH su doneseni posebni zakoni o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ranjivih svjedoka, koji se, iako sadrže odredbe o zaštiti svjedoka, ne odnose i na žrtve krivičnih djela koje zbog nekog razloga nisu svjedoci u krivičnom postupku.

Pravo žrtve na postupak uz poštovanje policije i pravosudnih tijela nije izričito definisano u zakonima o krivičnom postupku u BiH, ali se štiti primjenom drugih odredaba o zaštiti ljudskih prava i sloboda poput odredaba Zakona o policijskim službenicima. Te odredbe predviđaju

obavezu policijskih službenika da postupaju nepristrasno i zakonito u obavljanju službene dužnosti, vodeći se javnim interesom da služe i pomažu javnosti, unapređujući razvoj i očuvanje demokratske prakse u pogledu zaštite ljudskih prava i sloboda.

Sudeći prema prezentovanom Upitniku Komiteta Savjeta Evrope za probleme kriminala, uprkos međunarodnom i nacionalnom razvoju propisa koji nije dovoljan, žrtve se i dalje osjećaju marginalizovano, jer ih pravna tradicija i praksa posmatraju prvenstveno kao svjedoke u protivpravnom djelu protiv države, što, u konačnici, dovodi do sekundarne viktimizacije⁷.

Apsolvirajući navedeno, obuku o ovoj temi edukatori treba da provedu, pošavši od pretpostavke da polaznici već vladaju osnovnim konceptualnim znanjem o standardima iz člana 6. EKLJP i strukturi presuda ESLJP, dinamičnim metodama i interakcijom sa polaznicima i među njima, strukturalno uvažavajući pitanja koja proistječu iz svega navedenog, a koja se tiču:

- ključnih aspekata prava žrtava,
- evropskog konteksta prava žrtava,
- statusa žrtve,
- potreba žrtava,
- prava žrtava u okviru Savjeta Evrope i Evropske unije, prvenstveno prava na postupanje s poštovanjem, prava na zaštitu, prava na pravnu i psihološku podršku, prava na pristup pravdi i prava na naknadu (restorativnog prava),
- posebnih procesnih prava žrtava (prava na informisanost, prava na učešće, prava na pristup pravdi), te
- rodne perspektive i nediskriminacije.

Tokom uvodne sesije edukator treba, zavisno od pozicije u pravosuđu na kojoj se nalaze polaznici edukacije, prodiskutovati o navedenim segmentima, izdvajajući probleme iz prakse s kojima su se eventualno polaznici suočavali prilikom obavljanja svojih dužnosti.

⁷ "Ponovljena viktimizacija znači situaciju kada ista osoba trpi više od jednog kriminalnog incidenta u određenom vremenskom razdoblju. Sekundarna viktimizacija znači viktimizaciju koja se ne javlja kao direktna posljedica krivičnog djela, već putem odgovora institucija i pojedinaca na žrtvu." Definicije su navedene u Preporuci CoE Rec(2006).

2. Prava žrtava kroz praksu ESLJP

Primjer A

Presuda *Hans Otto Theodoor Finkensieper protiv Holandije*⁸

Napomena: Prije okončanja vježbe polaznicima ne treba saopštiti o kojoj presudi je riječ, stoga je činjenično stanje prikazano sa što manje podataka o identitetu predmeta.

Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je psihijatar. Od 1970. godine do 1. februara 1989. godine bio je zaposlen u Zakladi H. u gradu Z. Od 1973. godine do kraja 1985. godine bio je direktor i viši zdravstveni radnik "D.L.", institucije koja pripada Zakladi H. Ta institucija je bila psihijatrijski odjel na kojem su se liječili maloljetnici s psihičkim problemima.

Godine 1988. C., bivša pacijentica u "D.L.", napisala je pismo osobi K., voditeljici grupe u "D.L.", u kojem je optužila podnosioca da ju je seksualno zlostavljao. O tome K. je informisala svoje nadređene u Zakladi H. i obavijestila tužilaštvo o sadržaju pisma, a u decembru 1988. godine policija je započela istragu. Prije 1988. godine navodno su podnesene anonimne pritužbe u kojim se optuživao podnosilac da je zlostavljao svoje pacijente i da je vršio bludne radnje nad njima tokom dugog vremenskog razdoblja. U januaru i februaru 1989. godine u policiji je ispitano veći broj osoba, uključujući bivše pacijente i bivše zaposlenike institucije "D.L."

Podnosilac je uhapšen 27. februara 1989. godine i potom pritvoren u istražni zatvor iz kojeg je pušten u junu 1989. godine. Tokom prethodne istrage, između 24. aprila 1989. i 17. maja 1989. godine i između 9. oktobra 1989. i 25. aprila 1990. godine, istražni sudija je ispitao 33 svjedoka i vještaka. Zastupnik podnosioca bio je prisutan i mogao je ispitivati svjedoke i vještake.

U maju 1989. godine istražni sudija saslušao je, između ostalih, J., T. i D., tri bivša pacijenta odjela "D.L." koji su tvrdili da ih je zlostavljao podnosilac. Njegov zastupnik bio je prisutan tim ročištima i dobio je priliku da ispita tri svjedoka, koji su potvrdili svoje prethodne izjave date policiji. Četvrta navodna žrtva, C., u početku nije bila voljna da podnese prijavu protiv podnosioca zbog psiholoških i emocionalnih problema povezanih sa zlostavljanjem koje je navodno pretrpjela. Kasnije se predomislila i pristala dati izjavu policiji, što je i učinila 27. februara 1989. godine. Pozvana je pred istražnog sudiju 19. decembra 1989. godine, ali se nije pojavila. Sekretar istražnog sudije je obaviješten putem telefona da C. ne želi svjedočiti, što je istražni sudija zabilježio u zapisniku od 25. aprila 1990. godine. U zapisniku nisu navedeni nikakvi razlozi za odluku osobe C. da ne svjedoči.

Nakon zatvaranja istrage protiv podnosioca, on je pozvan da se pojavi pred Okružnim sudom u A. povodom deset optužbi. Krivična djela za koja se teretio navodno su počinjena između juna 1975. i sredine 1985. godine.

Okružni sud je ispitao predmet 16. i 17. maja 1990. godine i tom prilikom podnosilac nije tražio od Okružnog suda da sasluša svjedoke.

⁸ Presuda ESLJP (Komisije) *Hans Otto Theodoor Finkensieper protiv Holandije* od 17. maja 1995. godine, predstavka broj 19525/92.

Dana 30. maja 1990. godine Okružni sud je osudio podnosioca, koji je poricao sve optužbe, za višestruko zlostavljanje, kao ljekara u dobrotvornoj ustanovi, osoba J., T., D. i C. dok su bili njegovi pacijenti, višestruki napad na J. i višestruko silovanje D., a za preostale četiri optužbe je oslobođen. Osuđen je na šest godina zatvora, a suspendovana mu je i ljekarska dozvola na razdoblje od jedanaest godina.

I tužilaštvo i podnosilac su uložili žalbu Apelacionom sudu, koji je rješavao slučaj 30. i 31. oktobra 1990. godine. Tokom tog postupka zastupnik podnosioca je tražio u više navrata da sud sasluša J., T., D. i C., tvrdeći da je saslušan veliki broj drugih svjedoka od maja 1989., kada je J., T. i D. ispitao istražni sudija, te da ih želi suočiti s tim novim izjavama, a da posebno želi ispitati C., koju nikada nije imao priliku ispitati. Te zahtjeve sud je odbio, između ostalog, navodeći da prava odbrane ne mogu biti ozbiljno narušena time što je izostalo ponovno saslušanje žrtava, jer je istražni sudija već imao priliku da sasluša J., T. i D. u prisustvu zastupnika podnosioca, koji je mogao i sam postavljati pitanja u interesu odbrane. Kad je riječ o osobi C., zapisnik istražnog sudije od 25. aprila 1990. godine, koji je uvršten u spis, pokazuje da su osoba C. i njena socijalna radnica izjavile da se prva neće odazvati pozivu ni za dolazak pred istražnog sudiju uslijed emotivnih i psihičkih poteškoća izazvanih pretrpljenim traumama. Sud je dodao i da je iskaze J., T., D. i C. smatrao pouzdanim, između ostalog, i zbog usklađenosti, ali i potkrijepljenosti drugim dokazima.

U presudi od 14. novembra 1990. godine Apelacioni sud je ukinuo presudu Okružnog suda i, nakon novog ispitivanja činjenica i dokaza, osudio podnosioca, kao ljekara u dobrotvornoj ustanovi, za višestruko zlostavljanje J., T., D. i C., pacijenata ustanove, višestruki napad na J. i silovanje D., a u odnosu na ostale navode je oslobodio podnosioca. Izrečena kazna bila je identična prethodnoj.

Osuđujuću presudu Apelacioni sud je zasnovao na izjavama podnosioca pred policijom, Okružnim sudom i Apelacionim sudom, na izjavi J. pred policijom i istražnim sudijom, na iskazu ljekara opšte prakse u odnosu na J. pred istražnim sudijom, na pismu od 23. jula 1983. godine koje je napisala J. svom ljekaru opšte prakse, opisujući navodno zlostavljanje podnosioca, na izjavi T. pred policijom i istražnim sudijom, na iskazu člana Upravnog odbora Zaklade H., koji je u novembru 1988. godine razgovarao s podnosiocem o pritužbama protiv njega, datom pred policijom, na izjavi D. pred policijom i istražnim sudijom, na izjavi pred policijom zaposlenice duševne bolnice u koju je D. primljena nakon izlaska sa odjela "D.L.", na iskazu C. pred policijom, na iskazu pred policijom V., prijateljice C., koju je upoznala i s kojom se družila dok su obje bile pacijentice na odjelu "D.L." i kojoj je C. povjerila da je podnosilac opetovano zlostavlja i koja je savetovala C. da o tome piše svom terapeutu, na izjavi pred policijom i istražnim sudijom K., voditelja grupe odjela "D.L.", koji je 1988. godine primio pismo od C. o podnosiocčevom zlostavljanju i koji je o tome razgovarao sa svojim nadređenima, na izjavi pred policijom i istražnim sudijom terapeutkinje C. H.C., kojoj se C. žalila da je podnosilac zlostavlja, na izjavi pred policijom i istražnim sudijom terapeuta A.H., koji je liječio C. prijateljicu V., i na iskazu pred istražnim sudijom trojice policijskih službenika koji su u ovom predmetu uzeli različite izjave date policiji o istrazi i načinu ispitivanja osoba koje su saslušali.

U kasnijoj žalbi Vrhovnom sudu podnosilac je, *inter alia*, prigovorio da je Apelacioni sud prekršio član 6. st. 1. i 3. (d) EKLJP, odbivši njegove zahtjeve za ispitivanje četiri navodne žrtve. Kad je riječ o J., T. i D., tvrdio je da Apelacioni sud nije pravilno obrazložio svoje odbijanje. U odnosu na C., pozvao se na praksu Evropskog suda i Komisije za ljudska prava, tvrdeći da od-

brana nije imala "adekvatnu i odgovarajuću priliku da ospori njenu izjavu i da je ispita". Prema mišljenju podnosioca, Apelacioni sud je trebalo ili da pozove C., ili da ne koristi njenu izjavu kao dokaz. Naglasio je da izjava C. predstavlja važnu osnovu za njegovu osudu.

U presudi od 1. oktobra 1991. godine Vrhovni sud je odbio žalbu podnosioca, utvrdivši da je odbijanje Apelacionog suda da pozove J., T. i D. bilo razumno, s obzirom na to da nisu navedeni nikakvi konkretni razlozi da se ponovno saslušaju osim vrlo uopštene namjere da se suoče s izjavama drugih svjedoka. Kad je riječ o C., Vrhovni sud je prihvatio da je Apelacioni sud odlučio da je ne pozove s obzirom na situaciju u kojoj se očito nalazi. Vrhovni sud je smatrao da je Apelacioni sud mogao razumno upotrijebiti njenu izjavu kao dokaz, budući da se podudarala s drugim dobijenim izjavama i da je bila potkrijepljena drugim dokazima.

Dana 27. januara 1992. godine državni sekretar pravosuđa odbio je podnosiocu žalbu za pomilovanje.

U svome obraćanju ESLJP (Komisiji, čiji je sljednik ESLJP) podnosilac predstavke tvrdio je da nije imao pošteno suđenje, jer je Apelacioni sud pogrešno odbio njegove zahtjeve za ispitivanje svjedoka J., T., D. i C. pred tim sudom. Za svjedoka C. naveo je da odbrana nikada nije imala priliku da je ispita. Tvrdio je da se sudsko uvjerenje o optužbama u odnosu na C., uglavnom, temelji na njenoj vlastitoj izjavi, te da njegova prava nisu i da ne mogu biti podređena pravima žrtve.

Na drugoj strani, Vlada je smatrala da je podnosilac imao pošteno suđenje i navela da on u postupku pred Okružnim sudom u A. nije tražio da se saslušaju svjedoci, te da je svjedoke J., T. i D. ispitao istražni sudija u prisustvu njegovog zastupnika, koji je tad imao priliku da ih ispituje. Stoga je korištenje njihovih izjava kao dokaza u skladu sa članom 6. stav 3(d) EKLJP. Prema navodima Vlade, izjava C. je mogla biti korištena kao dokaz bez kršenja prava podnosioca na pošteno suđenje s obzirom na psihičke i emocionalne probleme C. i posljedice koje bi ispitivanje imalo po nju.

KLJUČNI POJMOVI ZA ANALIZU: polje slobodne procjene, prihvatljivost dokaza, načelo kontradiktornosti, načelo neposrednosti, prava odbrane, status žrtve, žrtva kao svjedok, potrebe žrtve, pravo na postupanje s poštovanjem, pravo na zaštitu, sekundarna viktimizacija, žene žrtve.

PITANJA ZA POLAZNIKE:

1. Da li ESLJP može odlučivati o prihvatljivosti dokaza u domaćem sudskom postupku?
2. Da li se lica J., T., D. i C. mogu tretirati kao svjedoci u sudskom postupku?
3. Da li je domaći sud imao obavezu da sasluša navodne **žrtve** u sudskom postupku?
4. Da li se izjave date u istražnom postupku mogu tretirati kao dokazi?
5. Da li je odbijanje domaćeg suda da dozvoli saslušanje povrijedilo načelo kontradiktornosti?
6. Da li je podnosilac predstavke u ovom predmetu bio lišen poštenog suđenja u smislu člana 6. stav 1. i člana 6. stav 3.(d). EKLJP?

Polaznike treba podijeliti u tri grupe i svakoj grupi dodijeliti po dva pitanja sa navedenog spiska, ostaviti im kratko vrijeme za pripremu odgovora nakon čega te odgovore treba da prezentuju.

Nakon što polaznici daju odgovore, edukator treba da ukaže na argumente ESLJP pri ocjeni osnovanosti predstavke, odnosno na sljedeće:

Član 6. EKLJP

Pošto garancije iz stava 3.(d) člana 6. EKLJP predstavljaju specifične aspekte prava na pošteno suđenje iz stava 1. ovog člana, Komisija je razmatrala predstavku vodeći računa o oba segmenta. Pri tome je podsjetila na to da je prihvatljivost dokaza prvenstveno uređena pravilima domaćeg prava i da je, u pravilu, zadatak nacionalnih sudova da ocijene dokaze koji su im predočeni, a da je zadatak organa Konvencije da utvrde da li je postupak u cijelosti, uključujući način na koji su izvođeni dokazi, bio pošten. Opšti princip je da se svi dokazi izvođe u prisustvu optuženog na javnoj raspravi, kako bi se udovoljilo načelu kontradiktornosti. Međutim, samo korištenje izjava dobijenih u fazi policijske i sudske istrage kao dokaza nije suprotno st. 3.(d) i 1. člana 6. EKLJP pod uslovom da su poštovana prava odbrane. U pravilu, ta prava zahtijevaju da se okrivljenom pruži odgovarajuća prilika da ispita svjedoka protiv sebe kada je davao svoje izjave ili u kasnijoj fazi postupka (ESLJP, presuda *Saïdi* od 20. septembra 1993. godine, Serija A br. 261-C, str. 56, paragraf 43).

Kad je riječ o pojmu "svjedok", Komisija je podsjetila na to da, iako J., T., D. i C. nisu svjedočili na sudskom ročištu, oni se imaju smatrati svjedocima, u smislu člana 6. stav 3.(d) Konvencije – izraz koji treba samostalno tumačiti – jer su njihovi iskazi koje su uzeli policija ili istražni sudija korišteni kao dokazi u postupku pred domaćim sudovima.

Komisija je, dalje, podsjetila na to da član 6. EKLJP ne daje optuženom neograničeno pravo da osigura da se svjedoci pojave na sudu, te da je na nacionalnim sudovima da odluče je li potrebno ili preporučljivo da saslušaju svjedoka (ESLJP, presuda u predmetu *Bricmont* od 7. jula 1989. godine, Serija A br. 158, str. 31, stav 89). Pri tome je ustvrdila da se iz presude Apelacionog suda čini da je sud svoj zaključak o krivici zasnovao, uglavnom, na izjavama četiriju žrtava J., T., D. i C. uslijed čega se pri odlučivanju o predstavi mora ispitati je li podnosiocu pružena odgovarajuća prilika da ostvari svoje pravo na odbranu u smislu člana 6. EKLJP u odnosu na iskaze koje su dali J., T., D. i C. Kad je riječ o svjedocima/žrtvama J., T. i D., Komisija je primijetila da ih nižestepeni sudovi nisu saslušali. Međutim, njih je ispitao istražni sudija u prisustvu zastupnika podnosioca, koji je imao odgovarajuću priliku da ispita, odnosno da ospori njihove iskaze. Štaviše, identitet ta tri svjedoka bio je poznat podnosiocu, koji je godinama bio njihov ljekar.

Pred Apelacionim sudom odbrana je izjavila da želi ispitati J., T. i D. kako bi ih suočila s iskazima drugih svjedoka koji su saslušani nakon što je istražni sudija ispitao J., T. i D. Apelacioni sud je odbio zahtjeve, smatrajući, pored ostalog, da je J., T. i D. ispitao istražni sudija u prisustvu podnosiocovog zastupnika. Vrhovni sud je prihvatio tu presudu, dodavši da za zahtjeve za ponovno saslušanje J., T. i D. nisu navedeni nikakvi konkretni razlozi osim vrlo uopštene namjere da se suoče sa iskazima drugih svjedoka.

Podsjećajući na polje slobodne procjene nacionalnih sudova prema članu 6. EKLJP u pogledu pozivanja svjedoka, Komisija je smatrala da je podnosilac, čiji je zastupnik imao odgovaraju-

ću priliku da ospori i da ispita J., T. i D., kao i ostale svjedoke koje je saslušao istražni sudija u istražnom postupku, mogao da ospori vjerodostojnost i pouzdanost svjedoka J., T. i D. - koji su mu bili poznati - kao i tačnost njihovih izjava tokom suđenja. Nije obrazloženo na koji način je prisustvo J., T. i D. na raspravi bilo nužno. Osim toga, iskazi tih svjedoka nisu bili jedini dokazi, već su njihovi iskazi potkrijepljeni i drugim dokazima. Uslijed svega navedenog, Komisija je zaključila da se odluka Apelacionog suda da ne sasluša J., T. i D. ne može smatrati proizvoljnom ili nerazumnom.

Kad je riječ o osobi C., činjenica je da ona nije saslušana na sudskom ročištu, niti kod istražnog sudije, te da ni podnosilac, niti njegov zastupnik nisu imali priliku da postavljaju pitanja, direktno ili indirektno, tom svjedoku. U vezi s tim, Komisija podsjeća da je Apelacioni sud odbio zahtjev podnosioca da se sasluša C., pretpostavivši da je ona odbila da se pojavi pred istražnim sudijom zbog psihičkih i emocionalnih problema, te da se moglo očekivati da se neće odazvati ni pozivu da se pojavi pred sudom radi svjedočenja uprkos mogućim sankcijama koje bi to odbijanje moglo imati. Sagledavajući taj segment, Komisija je naglasila da su krivični postupci koji se tiču silovanja i drugih seksualnih delikata posebni. Takvi postupci često se doživljavaju kao mučenje žrtve posebno u slučaju kada se žrtva suočava sa osobom koja joj je nanijela bol i patnju. Pri ocjenjivanju pitanja je li u takvom postupku optuženi imao pošteno suđenje ili ne mora se uzeti u obzir pravo na poštovanje privatnog života žrtve, njene ličnosti i dostojanstva. Stoga je Komisija prihvatila stav da se u krivičnim postupcima koji se tiču seksualnog zlostavljanja mogu preduzeti određene mjere radi zaštite žrtve pod uslovom da se takve mjere mogu uskladiti sa odgovarajućim i učinkovitim ostvarivanjem prava na odbranu (ESLJP, *Baegen protiv Nizozemske*, paragraf 77). U skladu s tim, a bez obzira na to što bi u ovom slučaju bilo bolje da je C. saslušana lično, Komisija je ustvrdila da se, uzimajući u obzir osjetljivu prirodu predmeta i probleme koje je C. očito imala, ocjena Apelacionog suda ne može smatrati proizvoljnom ili nerazumnom. Dalje, podnosilac predstavke, čija je pacijentica C. bila godinama, znao je njen identitet i imao je priliku da komentariše njene izjave u toku postupka protiv njega. Pored svega navedenog, izjava C. nije bila jedini dokaz na kojem je Apelacioni sud zasnovao svoju osudu s obzirom na to da je, u pogledu optužbe koja uključuje C., sud imao u vidu druge dokaze koji su poduprli njenu izjavu. Ti dokazi su prvenstveno iskaz njene prijateljice V. pred policijom, koju je upoznala i s kojom se družila dok su obje bile pacijentice odjela "D.L." i kojoj se C. povjerala o zlostavljanju podnosioca, a koja ju je i savjetovala da o tome piše svom terapeutu, te izjava K., voditelja grupe odjela "D.L.", pred policijom i istražnim sudijom koji je 1988. godine primio pismo C. o zlostavljanju i koji je razgovarao o tome sa svojim nadređenima, izjava H.C., terapeutkinje C., pred policijom i istražnim sudijom kojoj se C. obratila povodom zlostavljanja i izjava terapeuta A.H. pred policijom i istražnim sudijom koji je liječio V., prijateljicu C., kojem su otišli C., V. i H.C. kako bi razgovarali o zlostavljanju C.

Iako svjesna da podnosilac nije mogao potpuno ostvariti svoja prava na odbranu, posebno u odnosu na svjedoka C., razmatrajući krivični postupak protiv podnosioca u cijelosti, s obzirom na specifičnu prirodu ovih krivičnih djela, te imajući u vidu mogućnosti koje je podnosilac imao da se brani od optužbi protiv sebe, Komisija smatra da u posebnim okolnostima ovog predmeta podnosilac nije bio lišen poštenog suđenja u smislu člana 6. stav 1. i člana 6. stav 3.(d) EKLJP, odnosno da ne postoje povrede tog člana. Stav začet ovom odlukom Komisije ESLJP je razvio svojom praksom u princip prema kojem određene kategorije svjedoka, koji su istovremeno i žrtve krivičnih djela, a koji se, uslijed određenih vrsta krivičnih djela učinjenih na njihovu štetu, ali i drugih okolnosti poput spola, uzrasta, načina života i sl., ubrajaju

u kategoriju tzv. posebno osjetljivih (naročito ranjivih) svjedoka, imaju posebne interese u krivičnom postupku. To se posebno odnosi na djecu koja su žrtve seksualnih krivičnih djela ili nasilja u porodici s obzirom na to da kod te kategorije svjedoka postoji visok stepen rizika od sekundarne viktimizacije. ESLJP je smatrao da bi takva lica u većoj mjeri bila traumatizovana suočavanjem sa okrivljenim tokom suđenja zbog čega je ustanovio da je opravdano preduzeti određene mjere kojima se štiti integritet te vrste svjedoka/žrtava, tj. oštećenih krivičnim djelima, kao i njihov psihički status koji bi mogao biti ozbiljno ugrožen ili povrijeđen ako bi se ta lica neposredno pojavila na suđenju. Kada je riječ o pravima odbrane, stav ESLJP je da su prava odbrane u ovim situacijama dovoljno zaštićena mogućnošću da se koriste ranije dati iskazi i bez neposrednog pojavljivanja žrtava na glavnom pretresu, tj. na suđenju u užem smislu. Iako se, dakle, u članu 6. EKLJP eksplicitno ne stipulira obaveza da se uzme u obzir interes svjedoka i žrtava krivičnog djela, neophodno je napraviti balans sa ostalim pravima iz EKLJP kojima se štite život, sloboda, bezbjednost i dostojanstvo svakog lica a koja bi mogla biti povrijeđena ili ugrožena uslijed davanja iskaza u krivičnom postupku.⁹

Primjer B

Presuda *Ristić protiv Srbije*¹⁰

Napomena: Prije okončanja vježbe polaznicima ne treba saopštiti o kojoj presudi je riječ, stoga je činjenično stanje prikazano sa što manje podataka o identitetu predmeta.

Osnovne činjenice

Podnosioci predstavke su rođeni 1992. godine, odnosno 1996. godine i žive u B. Presudom Opštinskog suda u B. 28. decembra 2000. godine razveden je brak roditelja podnosilaca predstavke i određeno da svakom od njih otac (u daljem tekstu: tuženi) plaća 25% njegovih mjesečnih prihoda na ime izdržavanja. Ta presuda je postala pravosnažna 27. juna 2001. godine. Majka podnosilaca predstavke je 2. aprila 2003. godine podnijela krivičnu prijavu protiv tuženog, tvrdeći da ne plaća izdržavanje za djecu. Opštinsko javno tužilaštvo je 13. maja 2003. godine zatražilo da se pokrene istraga. U toku prekrivičnog postupka pred Opštinskim sudom majka podnosilaca predstavke je 29. maja 2003. godine, postupajući u njihovo ime, zahtijevala da se isplati zaostalo izdržavanje na osnovu presude donesene 28. decembra 2000. godine, tj. podnijela je imovinskopravni zahtjev. Opštinsko javno tužilaštvo je 14. jula 2003. godine podnijelo formalni optužni nalog protiv tuženog u vezi s tim. Prvo ročište zakazano za 9. decembar 2003. godine je odgođeno, a između marta 2004. godine i aprila 2005. godine održana su dva ročišta, dok su tri ročišta odgođena zbog raznih procesnih razloga. Opštinski sud je 25. aprila 2005. godine odlučio da razmatra osnovanost parnične tužbe podnosilaca predstavke i zatražio mišljenje vještaka u vezi sa iznosom neplaćenog izdržavanja od januara 2001. godine do juna 2005. godine. Svoj izvještaj vještak je dostavio 7. jula 2005. godine. U periodu od avgusta 2005. godine do oktobra 2006. godine odgođena su četiri ročišta zbog propusta advokata tuženog da se pojavi u sudu i zbog propusta suda da ga pravilno pozove. U vezi sa mogućnošću da se izvrši poravnanje sa tuženim, punomoćnik podnosilaca predstavke je tražio od suda da odobri kratko odgađanje ročišta od 22. novembra 2006. godine.

9 Presuda ESLJP (Komisije) *Doorson protiv Holandije* od 26. marta 1996. godine, predstavka br. 20524/92.

10 Presuda ESLJP *Ristić protiv Srbije* od 18. januara 2011. godine, predstavka br. 32181/08.

To ročište sud je zakazao za 8. decembar 2006. godine. U periodu od decembra 2006. godine do oktobra 2007. godine održana su još dva ročišta, a tri su odgođena zbog procesnih razloga, jedno od njih zbog spriječenosti predsjedavajućeg sudije. U dopisu od 11. septembra 2007. godine, upućenom predsjedniku Opštinskog suda, podnosioci predstavke su tvrdili da je predsjedavajuća sutkinja sama navela da "ne zna šta da radi sa tim predmetom" i da bi rado željela da je zamijeni drugi sudija. Opštinski sud je 22. novembra 2007. godine zatražio ažuriranu verziju mišljenja vještaka. Svoj izvještaj vještak je dostavio 8. januara 2008. godine. Taj izvještaj sud je uručio strankama na ročištu od 8. februara 2008. godine, koje je odgođeno kako bi stranke mogle da dostave svoje pisane komentare. Ročište planirano za 6. mart 2008. godine je odgođeno zato što se nisu pojavili tužilac i punomoćnik podnosilaca predstavke i ponovo je zakazano za 1. april 2008. godine. Pošto se tuženi nije pojavio u sudu, sud je odgodio ročište od 1. aprila 2008. godine i sljedeće ročište zakazao za 9. jul 2008. godine. Izgleda da je i to ročište odgođeno. Opštinski sud je 8. oktobra 2008. godine utvrdio da je tuženi kriv zbog neplaćanja izdržavanja i osudio ga na kaznu zatvora od tri mjeseca, uslovno na godinu dana. Sud je dalje uputio podnosiocima predstavke da ostvare zahtjeve za naknadu štete koje su podnijeli u toku krivičnog postupka posebnom parničnom tužbom pred parničnim sudovima. Konstatovano je da podaci prikupljeni tokom krivičnog postupka ne daju dovoljan osnov da bi se stvar raspravila u krivičnom postupku. Čini se da ta presuda nije uručena punomoćniku podnosilaca predstavke.

Okružni sud u B. je 12. februara 2009. godine ukinuo presudu Opštinskog suda i vratio predmet na ponovno suđenje.

Opštinski sud je naknadno odgodio ročište planirano za 22. jun 2009. godine pošto se tuženi nije pojavio u sudu, a onda je 16. jula 2009. godine obustavio postupak zbog zastarjelosti krivičnog gonjenja i dalje uputio podnosiocima predstavke na ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva u posebnom parničnom postupku. Pošto žalba na tu odluku nije podnesena, odluka je postala pravosnažna 9. oktobra 2009. godine.

Parnična presuda u korist podnosilaca predstavke donesena je 27. juna 2001. godine, ali ona nije izvršena, jer je tuženi, navodno, prenio svu svoju imovinu na brata i sadašnjeg partnera.

Podnosioci predstavke su se obratili ESLJP navodeći da predmetni postupak nije završen u razumnom roku uslijed čega je povrijeđen član 6. EKLJP.

Vlada je najprije osporila dopuštenost predstavke, jer se podnosioci nisu obratili Ustavnom sudu, odnosno nisu iscrpili domaća pravna sredstva. Podnosioci su tvrdili da u tom trenutku nisu smatrali da je ustavna žalba domaće pravno sredstvo kojim bi se postigao uspjeh, jer je tuženi prenio imovinu na brata i sadašnjeg partnera, što znači da ni izvršenje parnične presude ne bi bilo moguće. Takođe su naveli da su bili uvjereni da će krivični postupak ubrzati isplatu dosuđenog izdržavanja posebno poslije prvobitne odluke krivičnog suda da razmatra osnovanost njihovih zahtjeva.

U pogledu osnovanosti predstavke, Vlada je osporila da je ukupna dužina navedenog postupka bila pretjerana, jer je, prvenstveno, iako se može smatrati da je sporni krivični postupak počeo 13. maja 2003. godine, period koji potpada pod nadležnost ESLJP racione temporis počeo 3. marta 2004. godine, a to je datum kada je EKLJP stupila na snagu u toj državi. Pored toga, predmet je bio relativno složen zbog dužnosti suda da utvrdi i elemente krivičnog djela i duga tuženog. Iako bi se odgađanje ročišta u nekoliko navrata moglo pripisati domaćim

organima, ponašanje punomoćnika podnosioca predstavke takođe je doprinijelo dužini postupka, kao i odluka predsjedavajućeg sudije da odgodi nekoliko ročišta kako bi osigurao pravo tuženog na pravično suđenje. Podnosioci predstavke su osporili te argumente i ostali pri stavu da je navedeni postupak i faktički i pravno jednostavan. Takođe su tvrdili da oni nisu doprinijeli odugovlačenju, već da je odugovlačenje uzrokovano ponašanjem suda, te da su time sudski organi uputili veoma uznemirujuću poruku neodgovornim očevima, u smislu da mogu proći nekažnjeno za neplaćanje izdržavanja za djecu.

KLJUČNI POJMOVI ZA ANALIZU: dopuštenost predstavke, djeca kao žrtve, imovinsko-pravni zahtjev u krivičnom postupku, pravo na suđenje u razumnom roku, pravo žrtve na naknadu, problemi u vezi sa naknadom štete od izvršioca krivičnog djela (nedostatak finansijskih sredstava, teškoće u provođenju rješenja o naknadi, nepostojanje sistema naknade za žrtve kao krivične sankcije), proceduralne prepreke (dugotrajnost, složenost i skupi postupci kao faktori odvratanja žrtve od traženja naknade).

Analizu navedenog slučaja potrebno je provesti metodom igranja uloga, odnosno podjelom učesnika u dvije grupe - grupu podnosioca predstavke i grupu zastupnika države od kojih svaka treba da pripremi i prezentuje odgovarajuću argumentaciju. Nakon vježbe edukator treba da ukaže na argumente ESLJP pri ocjeni dopuštenosti i osnovanosti predstavke, odnosno da ukaže na sljedeće:

U pogledu dopuštenosti predstavke, ESLJP je ustvrdio da je predmetna predstavka podnesena 26. juna 2008. godine, a da se ustavna žalba, u načelu, smatra djelotvornim pravnim sredstvom, u smislu člana 35. stav 1. EKLJP, u vezi sa svim predstavkama protiv Srbije podnesenim poslije 7. avgusta 2008. godine (vidi, Vinčić i drugi protiv Srbije, stav 51) zbog čega se primjedba Vlade s tim u vezi mora odbaciti. U vezi sa drugom primjedbom Vlade, ESLJP konstatuje da, prema domaćem pravu, oštećeni krivičnim djelom može tražiti naknadu pretrpljene štete uslijed krivičnog djela isticanjem imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku, ili podnošenjem posebne parnične tužbe. ESLJP konstatuje da su podnosioci predstavke izabrali krivični put, a imajući u vidu da je krivični sud prihvatio da razmatra njihove imovinskopravne zahtjeve, podnosioci predstavke su opravdano očekivali da će navedeni sud razmatrati i njihove osnovanosti. U svakom slučaju, podnosioci se nisu žalili ESLJP zbog neizvršenja parnične presude od 27. juna 2001. godine, već samo zbog odugovlačenja krivičnog postupka u kome su oni oštećeni sa imovinskopravnim zahtjevom. Stoga je ESLJP zaključio da se pritužbe podnosioca predstavke ne mogu proglasiti nedopuštenim zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava prema članu 35. stav 1. EKLJP, te da te pritužbe nisu očigledno neosnovane, u smislu člana 35. stav 3. EKLJP.

Kada je u pitanju osnovanost predstavke, ESLJP je najprije konstatovao da podnosioci predstavke nisu bili optuženi u krivičnom postupku na koji se žale, već da su u njemu učestvovali kao oštećene stranke, odnosno žrtve. S tim u vezi, stav ESLJP jeste da se član 6. ne primjenjuje na krivični postupak u vezi sa pravom da se treća lica gone ili kazne za krivično djelo. Međutim, on se može primijeniti u okviru "parničnog dijela" na krivične postupke koji uključuju i određivanje novčanih naknada koje su zahtijevale oštećene stranke (takozvani imovinsko-pravni zahtjevi), pa čak i na one krivične postupke čiji je ishod odlučujući za navedeno "građansko pravo" ako su odsutni takvi zahtjevi (vidi, Perez protiv Francuske [VV], broj 47287/99, st. 57-72, ECHR 2004-I). Prema njegovom parničnom dijelu, član 6. se primjenjuje na krivične postupke od trenutka kada se žrtve priključe kao parnične stranke, naime, od trenutka kada

istaknu imovinskopravni zahtjev za pretrpljenu štetu kao posljedicu krivičnog djela (vidi, Atanasova protiv Bugarske, broj 72001/01, 2. oktobar 2008. godine, stav 51, i Boris Stojanovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, broj 41916/04, 6. maj 2010. godine, stav 40) čak ako se to dogodi i za vrijeme predistražne faze postupka (vidi, Tomasi protiv Francuske, 27. avgust 1992. godine, Serija A broj 241-A, i Perez protiv Francuske, već citiran u tekstu, stav 40).

ESLJP je, dalje, podsjetio i na to da se opravdanost dužine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivanjem na sljedeće kriterijume: složenost predmeta, ponašanje podnosioca predstavke i relevantnih organa, te kakav je značaj predmeta spora za podnosioca predstavke (vidi, Cocchiarella protiv Italije [VV], broj 64886/01, ECHR 2006-V, Frydlender protiv Francuske [VV], broj 30979/96, CEDH 2000-VII, Zimmerman i Steiner protiv Švajcarske, 13. jul 1983. godine, Serija A broj 66, i Jablonski protiv Poljske, broj 33492/96, 21. decembar 2000. godine).

U navedenom slučaju majka podnosilaca predstavke, postupajući u njihovo ime, istakla je imovinskopravni zahtjev u toku krivične istrage, čime su podnosioci stekli status parničnih stranaka u krivičnom postupku. Njene procesne radnje su bile usmjerene na očigledno osiguranje osude koja bi podnosiocima predstavke omogućila da iskoriste svoja građanska prava, tj. pravo na izdržavanje djeteta, kako je dosuđeno presudom od 28. decembra 2000. godine.

Prema ocjeni ESLJP, sporni postupak je trajao od 29. maja 2003. godine do 9. oktobra 2009. godine, kada je odluka suda od 16. jula 2009. godine postala pravosnažna. Prema tome, postupak je 3. marta 2004. godine, što je datum kada je EKLJP stupila na snagu u Srbiji, trajao devet mjeseci, a poslije tog datuma potpada pod nadležnost ESLJP *ratione temporis* u periodu od pet godina i sedam mjeseci pred dva nivoa sudske nadležnosti (vidi, Styranowski protiv Poljske, presuda od 30. oktobra 1998. godine, Izvještaji o presudama i odlukama 1998-VIII, stav 46). Dalje, predmetni postupak, prema procjeni ESLJP, nije bio naročito složen i ticao se pitanja koja su imala veliku važnost za podnosiocima predstavke a, prema EKLJP, kao i relevantnom domaćem pravu zahtijevao je posebnu ažurnost, jer se odnosio na prava djece. ESLJP je procijenio da ponašanje podnosilaca predstavke nije doprinijelo odgađanju predmetnog postupka osim, možda, njihov zahtjev za odgađanje ročišta zakazanog za 22. novembar 2006. godine za šesnaest dana radi postizanja poravnania i samo djelimično ročište zakazano za 6. mart 2008. godine, jer njihov punomoćnik nije došao, kao ni tužilac. Dalje, drugi nalaz vještaka finansijske struke bio je potreban da bi se obračunali iznos izdržavanja, kao i zakonska kamata, nastala tokom trajanja postupka. Iako bi, prema mišljenju ESLJP, domaći sudovi trebalo da štite propisan postupak u odnosu na tuženog, oni bi, takođe, trebali i da pruže odgovarajuću zaštitu žrtvama, posebno ako su u kategoriji ranjivih zbog svoje životne dobi. U svojoj ocjeni predmeta ESLJP je konstatovao da je gonjenje tuženog zastarjelo i da je, zbog toga, podnosiocima predstavke postalo nemoguće da dobiju odluku o njihovom zahtjevu u krivičnom postupku.

S obzirom na sve navedeno u procjeni, kao i na činjenicu da je bilo nekoliko značajnih perioda neaktivnosti suda i određen broj neosnovanih odgađanja, ESLJP je smatrao da se nerazumna dužina postupka, uglavnom, pripisuje sudskim organima tužene države, te da ta dužina nije u skladu sa zahtjevom sudskog odlučivanja u razumnom roku uslijed čega je nastupila povreda člana 6. EKLJP.

Primjer C

Presuda *Sottani protiv Italije*¹¹

Napomena: Prije okončanja vježbe polaznicima ne treba saopštiti o kojoj presudi je riječ, stoga je činjenično stanje prikazano sa što manje podataka o identitetu predmeta.

Osnovne činjenice

Podnosilac zahtjeva G.S. rođen je 1950. godine i živi u gradu F. Dana 4. marta 1991. godine njegova supruga B.C., koja je bolovala od akutne leukemije, umrla je u bolnici u gradu F. Nakon što su 5. marta 1991. godine obavili bolničku obdukciju kako bi utvrdili uzrok smrti, ljekari su naveli u medicinskom kartonu da je B.C. umrla od akutne bronhopneumonije.

Dana 3. aprila 1991. godine podnosilac predstavke je podnio krivičnu prijavu državnom tužilaštvu, tvrdeći, između ostalog, da su određena odugovlačenja doprinijela smrti njegove supruge, posebno odgađanja da se provedu dijagnostike rendgenom i krvnim analizama trombocita. Osim toga, on je naveo da je jedan od ljekara koji je liječio njegovu suprugu opisao francuski lijek koji je korišten u njezinom liječenju kao "užasan" i "direktno opasan po DNK ćelije" zbog čega je i naveo da nije imao informaciju o opasnostima terapije, kao ni o odobrenjima da se primijeni ta terapija. Neutvrđenog datuma i na temelju vještačenja državni tužilac je, smatrajući da dijagnostička odgađanja na koja je ukazao podnosilac nisu imala uzročnu vezu sa smrću B.C., te da je njezina leukemija ušla u terminalnu fazu, zatražio od istražnog sudije da obustavi postupak. Dana 24. septembra 1991. godine G.S. je uložio prigovor, navodeći, *inter alia*, da "pitanje u vezi s lijekom koji je davan njegovoj supruzi" uopšte nije bilo razmotreno.

Istražni sudija je 7. oktobra 1991. godine, na temelju ljekarske potvrde, utvrdio da se leukemija kod B.C. nije nalazila u terminalnoj fazi, kako je tvrdio vještak, zbog je odbijen zahtjev za obustavljanje i naloženo novo vještačenje. Istražni sudija je posebno naložio da se ispita da li je lijek koji je davan supruzi podnosioca "u skladu sa spoznajama specijalizovane medicinske nauke na tom području". U izvještaju od 4. februara 1992. godine vještak je naveo da ljekari nisu počinili nikakvu grešku, nepažnju ili nemar u liječenju bolesti B.C. Analizirajući medicinsku literaturu, vještak je, takođe, izrazio mišljenje da je sporni lijek primijenjen u skladu sa naučnim spoznajama iz relevantnog područja. Dana 20. februara 1992. godine državni tužilac je ponovo zatražio da se postupak obustavi, a podnosilac je ponovo 12. marta 1992. godine uložio prigovor. Dana 13. aprila 1992. godine istražni sudija je odbio prigovor i obustavio postupak.

Dana 22. jula 1992. godine G.S. je podnio zahtjev za ponavljanje istrage, ali je njegov zahtjev odbijen 28. jula 1992. godine.

Dana 28. januara 1994. godine G.S. je ponovo podnio krivičnu prijavu tužilaštvu. Požalio se da je njegovoj supruzi davan morfij, koji je kontraindikovano u slučajevima respiratornih poremećaja, a tvrdio je i da su neki ljekari lažirali vrijeme njene smrti u medicinskom kartonu kako bi izbjegli odgovornost za ubistvo iz nehata. Prema izvještaju vještaka od 28. decembra 1994. godine, terapija odabrana za liječenje njegove supruge bila je odgovarajuća i nije bilo uzročne veze između primjene morfija i njene smrti. Stoga je tužilaštvo 14. marta 1995. go-

¹¹ Presuda ESLJP *Sottani v. Italy* od 24. februara 2005. godine, predstavka br. 26775/02.

dine zatražilo da se obustavi postupak na šta je G.S. 27. marta 1995. godine uložio prigovor. Dana 31. marta 1995. godine istražni sudija je obustavio postupak. Neodređenog datuma G.S. je iz članka u *New England Journal of Medicine* od 26. januara 1995. godine saznao da je F.L., kolega P.R.F., ljekara zaduženog za hematološki odjel bolnice u kojoj je liječena B.C., radio na ispitivanjima koja su uključivala sporni lijek koji je davan njegovoj supruzi u liječenju leukemije. U zastupničkom pitanju od 4. maja 1998. godine M.B., član parlamenta, zatražio je od ministara pravosuđa i zdravstva da provedu istragu na hematološkom odjelu navedene bolnice, kako bi utvrdili pojedinosti o svim ispitivanjima i primjeni spornog lijeka. U pismu od 10. juna 1998. godine ministar zdravstva je zatražio da mu bolnica odmah dostavi sve informacije o takvim ispitivanjima. Taj zahtjev, na koji nije bilo odgovora, ponovljen je 23. juna i 9. jula 1998. godine. U bilješci od 16. jula 1998. godine bolnica je obavijestila ministra zdravstva da se od 1993. godine ne vrše ispitivanja koja uključuju upotrebu navedenog lijeka. Dana 6. avgusta 1998. godine ministar zdravstva zatražio je od policije da istraži da li su provedena ikakva ispitivanja i da li je primjenjivan navedeni lijek u istoj bolnici tokom razdoblja koje je prethodilo smrti supruge podnosioca zahtjeva, kako bi dobili pojedinosti o svim takvim ispitivanjima. U izvještaju od 26. oktobra 1998. godine policija je obavijestila ministra zdravstva da, prema informacijama koje su prikupili, u toj bolnici nije ispitan navedeni lijek iako je naznačeno da je taj lijek davan supruzi podnosioca kao dio njenog liječenja od leukemije, te da je njena smrt nastupila uslijed akutne infekcije kao štetne nuspojave primjene tog lijeka. U izvještaju je navedeno i da je porodica pacijentkinje bila obaviještena o primjeni lijeka.

U međuvremenu, 5. septembra 1998. godine, podnosilac predstavke je ponovo podnio krivičnu prijavu tužilaštvu. Tvrdio je, pored ostalog, da je navedeni lijek, dok je još bio u fazi ispitivanja, davan njegovoj ženi bez njenog znanja i bez pristanka njene porodice. Dana 15. septembra 1998. godine tužilaštvo je naložilo vještačenje, a 29. oktobra 1999. godine tužilac je zatražio od policije da u spis priloži dokumente koji potvrđuju da je supruga podnosioca predstavke učestvovala u studiji primjene navedenog lijeka. U nedatiranom izvještaju, zasnovanom na članku iz časopisa *New England Journal of Medicine*, vještak je primijetio da su međunarodna ispitivanja o liječenju akutne leukemije bila u toku u periodu dok je B.C. bila liječena u bolnici iako lijek nije bio registrovan u državi. Prema članku, pacijenti koji su učestvovali u kliničkoj studiji dali su svoj pristanak u skladu s propisima svake bolnice. Na osnovu dokumentacije koju je dostavila policija vještak je dalje naveo da je B.C. bila uključena u ispitivanja bez svog znanja i da nije umrla od akutne bronhopneumonije, već od srčanog udara nakon primjene navedenog lijeka.

Dana 24. aprila 2001. godine ljekari koji su liječili B.C. su optuženi za ubistvo iz nehata, počinjeno korištenjem neregistrovanog lijeka, bez obavještavanja pacijenta o rizicima primjene ili o uključivanju u kliničku studiju. Pripremno ročište je zakazano za 6. novembar 2001. godine, kada se i podnosilac predstavke pridružio postupku kao građanska stranka. Dana 7. januara 2002. godine sudija za prethodno saslušanje utvrdio je da nema osnova za vođenje postupka, jer nije sa sigurnošću utvrđeno da je lijek dat B.C. mogao dovesti do srčanih komplikacija, ili da je njenu smrt uzrokovao srčani udar, budući da je u prvom nalazu kao uzrok smrti navedena akutna bronhopneumonija. Osim toga, primijetio je da državni tužilac nije naredio sudsku obdukciju tokom početne istrage. Zbog tog propusta u istrazi, više se nije mogao utvrditi tačan uzrok smrti B.C.

Podnosilac predstavke se obratio ESLJP, pozivajući se na povredu prava na život iz člana 2. EKLJP, na osnovu toga što je smrt njegove supruge uzrokovana nezakonitim eksperimen-

tima, a državni tužilac nije naredio sudsku obdukciju tokom istrage. U svojoj predstavi on se, takođe, pozvao na član 13. EKLJP, navodeći da, prema domaćim propisima, samo državni tužilac može podnijeti zahtjev za takvu obdukciju istražnom sudiji uslijed čega je povrijeđeno i načelo jednakosti stranaka u postupku.

Vlada je prvo ustvrdila da podnosilac predstavke, propuštanjem da podnese žalbu protiv odluke sudije za prethodno saslušanje od 7. januara 2002. godine, nije iscrpio domaća pravna sredstva uslijed čega je predstavka nedopuštena. Vlada je, takođe, navela da je podnosilac predstavke pokrenuo tri puta krivični postupak i da su u svakom od njih pravosudna tijela postupila besprijekorno u provođenju istrage. Vlada je, dalje, primijetila da podnosilac nije postavio pitanje uključivanja njegove supruge u liječenje u okviru kliničke studije sve do trećeg krivičnog postupka, te da je to "marginalno pitanje, koje se ne tiče prava na život zaštićenog EKLJP... ali da je proizlazilo isključivo iz izbora liječenja koji je napravljen u interesu pacijenta".

Na te navode podnosilac je istakao da je tužilaštvo trebalo naložiti da se izvrši sudska obdukcija, što bi mu omogućilo da imenuje ljekara po vlastitom izboru koji bi učestvovao u istrazi. Štaviše, primijetio je da su, suprotno tvrdnji Vlade, sumnje o upotrebi lijeka već bile iznesene tokom prvog krivičnog postupka. Prema mišljenju podnosioca, činjenica da je on, kao oštećeni, bio onemogućen da se direktno obrati istražnom sudiji radi neposrednog izvođenja dokaza nedvosmisleno je povrijedila njegovo pravo na pristup sudu. U fazi predistrage došlo se do određenih saznanja koja su bila presudna za kasniji krivični postupak, kada je i trebalo prikupiti dokaze za koje je postojala vjerovatnoća da će biti neizvodivi protekom vremena.

KLJUČNI POJMOVI ZA ANALIZU: dopuštenost predstavke, pravo na život, pravo na pravično suđenje, pravo žrtava na pristup pravdi, pravo žrtve da podnese prijedlog protiv odluke tužioca, pravo žrtava na učešće u postupku, učešće u gonjenju, vođenje istrage, obustava i odbacivanje gonjenja.

Analizu navedenog slučaja potrebno je provesti stavljanjem činjenica predmeta u domaći pravni okvir, odnosno fingiranjem primjene domaćih pravnih propisa na faktičko stanje predmeta, analogno domaćim procesnim odredbama. Za navedeno neophodno je podijeliti učesnike u manje grupe i segmentirati tri procesne faze. Nakon izvršene vježbe, neophodno je da edukator analizira provedene vježbe, prezentujući ocjenu ESLJP u navedenom slučaju, naglašavajući sljedeće:

U ocjeni predmeta ESLJP je, na prvom mjestu, istakao da, prema odluci od 7. januara 2002. godine, budući da tokom početne istrage nije naložena sudska obdukcija, nije utvrđeno postojanje uzročne veze između primjene lijeka i smrti podnosiočeve supruge, kao i da tokom početne istrage nije bilo dokaza koji bi upućivali na to da je počinjeno krivično djelo. Takvi dokazi se ne mogu uočiti ni u izvještaju vještaka od 4. februara 1992. godine uslijed čega nije ni bilo neophodno da državni tužilac naredi sudsku obdukciju. Zbog navedenog, ESLJP je smatrao da je taj prigovor očigledno neosnovan, u skladu sa članom 35. st. 3. i 4. EKLJP.

U pogledu navoda podnosioca da su povrijeđeni čl. 6. i 13. EKLJP u segmentu načela jednakosti stranaka u postupku, uslijed toga što prema propisima samo državni tužilac može naložiti sudsku obdukciju, te da je on, kao oštećeni, bio onemogućen da se direktno obrati istražnom sudiji radi neposrednog izvođenja dokaza, čime je povrijeđeno njegovo pravo na pristup sudu, ESLJP je najprije naglasio da je prigovor zbog neobavljanja sudske obdukcije strogo povezan sa ishodom treće skupine krivičnih postupaka, budući da je njihov rezultat odluka

od 7. januara 2002. godine, uslijed čega taj zaključak da nema osnova za vođenje postupka predstavlja konačnu domaću odluku, u smislu člana 35. stav 1. EKLJP. ESLJP je, zatim, konstatovao da je taj dio predstavke koji se odnosi na činjenicu da državni tužilac nije naredio da se izvrši sudska obdukcija tokom početne istrage već ispitan prema članu 2. EKLJP i da ne može biti uvažan. Kad je u pitanju drugi dio navoda, ESLJP primjećuje da, prema domaćim propisima, samo državni tužilac i osoba protiv koje se provodi istraga mogu zatražiti neposredno izvođenje dokaza od istražnog sudije. Oštećeni ima samo pravo da zahtijeva da se državni tužilac obrati sudiji za takvo izvođenje dokaza, a ako tužilac smatra da ne mora udovoljiti tom zahtjevu, o njegovoj odluci obavještava se oštećeni. Svjestan "potrebe da se zaštite prava žrtava i njihovo pravo mjesto u krivičnom postupku", ESLJP naglašava da "jednostavno zato što zahtjevi svojstveni konceptu 'poštenog suđenja' nisu nužno isti u sporovima o građanskim pravima i obavezama kakvi su u predmetima koji uključuju krivični postupak... to ne znači da Sud može ignorisati stradanje žrtava i umanjiti njihova prava" (vidi, *Perez protiv Francuske* [GC], br. 47287/99, § 72, ECHR 2004-I). Vraćajući se na primjenjivost člana 6. stav 1. u ovom predmetu, ESLJP je ponovio da taj član može biti primjenjiv čak i ako nema zahtjeva za finansijsku odštetu: dovoljno je da je ishod postupka odlučujući za "građansko pravo" (vidi, *Moreira de Azevedo protiv Portugala*, presuda od 23. oktobra 1990. godine, Serija A br. 189, str. 16-17, § 66, i *Perez*, već citiran, § 65). Dalje, "treba li ili ne neko pravo smatrati građanskim u smislu tog izraza u Konvenciji mora se odrediti pozivanjem ne samo na njegovu pravnu klasifikaciju već i na njegov materijalni sadržaj i učinke prema domaćem pravu određene države. Štaviše, Sud, u izvršavanju svoje nadzorne funkcije, takođe, mora uzeti u obzir svrhu Konvencije" (vidi već citirani *Perez*, § 57). Iako je izvjesno da se, prema domaćem pravu, oštećeni ne mogu uključiti u postupak kao građanska stranka do pripremnog ročišta, oni u fazi prethodne istrage mogu koristiti prava i ovlaštenja koja im izričito priznaje zakon. Ta prava uključuju, naprimjer, mogućnost da se zahtijeva da se tužilac obrati istražnom sudiji radi hitnog izvođenja dokaza, te pravo na postavljanje zakonskog zastupnika za ostvarivanje prava i ovlaštenja. Štaviše, ostvarivanje tih prava može se pokazati ključnim za djelotvorno učestvovanje u postupku u svojstvu građanske stranke, posebno kada je, kao u ovom predmetu, vjerovatno da će se stanje određenih dokaza narušiti protekom vremena i da se više neće moći pribaviti u kasnijim fazama postupka. Osim toga, oštećeni ima pravo da podnosi izjave i u ostalim fazama postupka. Uslijed navedenog, stav ESLJP je bio da je član 6. stav 1. EKLJP primjenjiv u ovom predmetu.

Međutim, u pogledu uslova dopuštenosti, ESLJP je primijetio da je podnosilac trebalo da traži da državni tužilac podnese zahtjev istražnom sudiji za hitno izvođenje dokaza, tj. sudsku obdukciju. Budući da je on propustio da iskoristi pravno sredstvo koje mu je bilo dostupno prema domaćem pravu, ESLJP je smatrao da se taj dio predstavke mora odbaciti zbog propusta da se iscrpe domaća pravna sredstva, u skladu s članom 35. st. 1. i 4. EKLJP.

Sumirajući navedeno, ESLJP je taj predmet proglasio neprihvatljivim.

Primjer D

Činjenično stanje

Podnosiocima predstavke P.C. i S.C. 7. februara 1987. godine rođena je beba u privatnoj klinici "L.M." Odmah po rođenju beba je primljena na intenzivni odjel sa dijagnozom ozbiljnih respiratornih i neuroloških bolesti, problemima nastalim uslijed postasfiksijskog sindroma izazvanog položajem u kojem se beba zaglavila tokom poroda. Beba je umrla 9. februara 1987. godine, a roditelji su dan kasnije, 10. februara 1987. godine, podnijeli prijavu državnom tužilaštvu, koje je otvorilo istragu. Podnosioci su obaviješteni da će biti podignuta optužnica protiv E.C., ljekara odgovornog za porod njihove bebe i suvlasnika klinike. Dana 7. jula 1989. godine podnosioci predstavke su se pridružili postupku u svojstvu građanske stranke. Dana 17. decembra 1993. godine sud je proglasio E.C. *in absentia* krivim za nenamjerno lišavanje života i osudio ga na jednu godinu zatvora, te mu naložio da plati troškove i naknadu građanskim strankama. U obrazloženju presude je navedeno da je optuženi znao da se porod smatra visoko rizičnim s obzirom na to da je majka bila dijabetičar i da je imala teške porode u prošlosti. Rizike svojstvene porodu u takvim okolnostima, koje su utvrdili vještaci, sud je opisao kao lako predvidljive, što je podrazumijevalo da se preduzmu posebne mjere opreza uz obavezno prisustvo ljekara. Međutim, sud je utvrdio da E.C., koji je vodio trudnoću, nije preduzeo nikakve mjere opreza, te da nije ni prisustvovao porodu, jer se nalazio na drugom odjelu bolnice. Kada je došlo do komplikacija, medicinskom osoblju je trebalo šest ili sedam minuta da ga locira uslijed čega je izgubljeno vrijeme u kome se mogla izvesti manipulacija potrebna za vađenje fetusa, čime su njegove šanse za preživljavanje bile znatno umanjene. Uprkos tome, sud je, ipak, suspendovao kaznu i odlučio da se ona ne upisuje u kaznenu evidenciju. Takođe je odbacio zahtjev podnosilaca predstavke za dodjelu naknade. Na tu presudu E.C. je uložio žalbu. Presudom žalbenog suda od 3. jula 1995. godine presuđeno je da je za postupanje po tom predmetu nastupila zastara, te da je rok za procesuiranje djela za koje je E.C. optužen istekao 9. avgusta 1994. godine.

U međuvremenu su podnosioci predstavke pokrenuli građanski postupak protiv E.C., ali su 27. aprila 1995. godine, dok je krivični postupak još trajao pred žalbenim sudom, sklopili sporazum sa ljekarom i osiguravateljima klinike prema kojem su osiguravatelji trebali da plate naknadu štete koju su podnosioci pretrpjeli. Pošto se stranke nisu pojavile na ročištu od 16. novembra 1995. godine, građanski postupak je obustavljen.

Postupak pred ESLJP

Predstavka je podnesena Evropskoj komisiji za ljudska prava 29. decembra 1995. godine i proslijeđena ESLJP 1. novembra 1998. godine, a 10. jula 2001. godine ustupljena je Velikom vijeću ESLJP.

Kroz analizu ovog primjera edukator treba da provede učesnike postavljanjem kviz-pitanja.

Kviz-pitanja:

1. Koji **članovi** EKLJP mogu biti primijenjeni u navedenom primjeru?
2. Može li se predstavka smatrati prihvatljivom, imajući na umu uslove prihvatljivosti?
3. Postoje li pozitivne obaveze države u navedenom primjeru?

4. Može li se država smatrati odgovornom za kvalitet zdravstvenih usluga u privatnim klinikama?
5. Da li EKLJP garantuje pokretanje krivičnog postupka protiv trećih strana?
6. Da li sporazumom o naknadi **štete** prestaje status **žrtve**?
7. Da li postoji povreda prava na **život**, odnosno odgovornost države za tu povredu?
8. Da li je postupak trajao prekomjerno, uzrokujući povredu prava na suđenje u razumnom roku?

Sumirajući odgovore na kviz-pitanja, edukator treba da skrene pažnju polaznicima na sljedeće:

- Podnosioci predstavke su se pozvali na povredu čl. 2. i 6. stav 1. EKLJP, odnosno prava na život i prava na suđenje u razumnom roku;
- Države imaju pozitivnu obavezu da osiguraju pravo na život, te da preduzmu sve odgovarajuće mjere za zaštitu života svih pojedinaca u njihovoj nadležnosti;
- Ta obaveza države primjenjuje se i na sektor zdravstva u cjelini, podrazumijevajući uspostavljanje djelotvornog i nezavisnog sistema za određivanje uzroka smrti pacijenata kako u javnom, tako i u privatnom sektoru, čime se obezbjeđuje odgovornost za vršenje te djelatnosti;
- Iako Konvencija *per se* ne sadrži odredbu kojom se garantuje pravo na pokretanje krivičnog postupka protiv trećih lica, djelotvoran pravni sistem zahtijeva da se u određenim okolnostima mora pribjeći krivičnom postupku; tamo gdje povreda prava na život nije uključivala namjeru, primjena krivičnih odredaba neće nužno biti potrebna, jer će u slučajevima, naprimjer, medicinskog nemara, obaveza države biti ispunjena ukoliko je žrtvi pružen građanski pravni lijek, sam ili zajedno s pravim lijekom u krivičnom postupku;
- Podnosioci su sklopili sporazum o nagodbi, čime su se dobrovoljno odrekli prava na nastavak postupka;
- U navedenom primjeru ESLJP je zaključio da povrede člana 2. nije bilo, budući da su se podnosioci predstavke odrekli prava na pokretanje građanskog postupka, pristajući da prime naknadu pretrpljene štete, čime su izgubili status žrtve;
- U odnosu na navode o povredi člana 6. stav 1. EKLJP, o nerazumno dugom trajanju suđenja, ESLJP je smatrao da to pitanje treba razmotriti u svjetlu okolnosti slučaja, posebno njegove složenosti i ponašanja podnosilaca predstavke. Primjenom tih kriterija ESLJP je utvrdio da povrede nema s obzirom na to da je predmet bio složen, te da nije bilo perioda neaktivnosti koji bi se mogli pripisati vlastima.

Napomena: Pojednostavljeni predmet o kome je riječ tiče se presude ESLJP u predmetu *Calvelli i Ciglio protiv Italije* od 17. januara 2002. godine, predstavka br. 32967/96.

Primjer E

Činjenično stanje

U relevantno vrijeme štampa je objavila članke o sve većem broju kršenja poslovne tajne od kojih su se, kako se činilo, neka mogu pripisati sudiji Apelacionog suda u gradu L. Sudija nadležan za slučajeve koji uključuju povrede poslovne tajne izdao je naloge za pretres domova i kancelarija podnosilaca predstavke, koji su, kao novinari, izvještavali o uočenoj pojavi odavanja poslovnih tajni. U slučaju dvojice podnosilaca predstavke pretres je izvršen i na njihovim vozilima. Nalozi za pretres nisu sadržavali nikakve informacije o istrazi o kojoj je riječ, o tačnim mjestima koja će se obići, ili o predmetima koji će se oduzeti. Nakon osam izvršenih pretresa zaplijenjen je veliki broj dokumenata, kao i diskovi s podacima i diskovi (hard-diskovi) kompjutera podnosilaca predstavke, presnimljen je sadržaj pojedinih dokumenata i medija pri čemu podnosioci nisu dobili nikakve informacije o operaciji ili razlozima zbog kojih je operacija bila neophodna, kao ni o eventualnom postupku koji se vodi u kojem oni nisu bili ni optuženi, ni građanske stranke. Uslijed toga su oni podnijeli tužbu protiv nepoznate stranke ili stranaka zajedno sa zahtjevom da učestvuju u postupku kao stranke koje traže naknadu štete zbog povrede prava zajamčenih Ustavom. Prilikom rasprave koja je bila zatvorena za javnost, budući da su optužbe iznesene protiv sudije koji vodi istragu, odnosno protiv osobe s imunitetom od sudske jurisdikcije, domaći sud je proglasio zahtjev podnosilaca da učestvuju u krivičnom postupku u svojstvu građanske stranke nedopuštenim. Dalje, Kasacioni sud je odbio njihov zahtjev za upućivanje prethodnog pitanja nadležnom i procesnom sudu. U međuvremenu su podnosioci predstavke podnijeli tužbu protiv države, tražeći naknadu za pretrpljenu štetu.

Kroz analizu ovog primjera edukator treba da provede učesnike postavljanjem kviz-pitanja.

Kviz-pitanja:

1. Koji članovi EKLJP mogu biti primijenjeni u navedenom primjeru?
2. Da li u navedenom činjeničnom opisu predmeta postoje povrede procesnih odredaba?
3. Imaju li podnosioci predstavke status žrtve u navedenom primjeru?
4. Da li u predmetnom slučaju postoji pravo na informisanost podnosilaca predstavke?
5. Koja pravna sredstva su imali na raspolaganju podnosioci predstavke?
6. Da li činjenica da je odlučivano o zahtjevu podnosilaca za naknadu štete u krivičnom postupku u postupku zatvorenom za javnost predstavlja povredu načela javnosti, odnosno prava na javnu raspravu, zaštićenog članom 6. stav 1. EKLJP?
7. Da li su navedene mjere pretresa bile srazmjerne legitimnom cilju s obzirom na interes demokratskog društva u osiguravanju i očuvanju slobode štampe?
8. Postoji li povreda odredaba EKLJP i, ukoliko postoji, o kojim odredbama je riječ?

Sumirajući odgovore na kviz-pitanja, edukator treba skrenuti pažnju polaznicima na sljedeće:

- Odredbe EKLJP koje treba uzeti u obzir tiču se člana 6. stav 1. EKLJP (pravo na pristup sudu, javna rasprava), člana 8. stav 1. (pravo na privatni život, poštovanje doma) i člana 10. stav 1. EKLJP (sloboda izražavanja).
- U pogledu prava na pristup sudu, ESLJP je zaključio da je imunitet koji se primjenjuje na sudije, kao mjera kojom se osigurava pravilno funkcionisanje pravosuđa, težio legitimnom cilju. Kad je riječ o srazmjernosti, sam imunitet od sudske nadležnosti nije nesrazmjerno ograničenje prava na pristup sudu. Da bi se utvrdilo je li imunitet od sudske nadležnosti dopušten prema EKLJP, potrebno je razmotriti jesu li podnosioci predstavke imali druga razumna sredstva za djelotvornu zaštitu svojih prava zajamčenih Konvencijom. U isto vrijeme kad su podnijeli zahtjev za učestvovanje u krivičnom postupku kao građanske stranke, oni su podnijeli i tužbu za naknadu štete u odnosu na iste činjenice na koje su se pozvali u svojoj tužbi i zahtjevu za naknadu štete u građanskom postupku. Osim toga, u ovom predmetu neprihvatljivost zahtjeva za građanskopravnu naknadu štete u krivičnom postupku i odluka da se ne preduzimaju dalje radnje povodom njihove pritužbe nisu imale kao posljedicu njihovo lišavanje prava na vođenje postupka za naknadu štete uslijed čega ne postoji povreda prava na pristup sudu.
- Kad je riječ o pravu na informisanost (pravu na upoznavanje sa suštinom predmeta, materijalima u predmetu, osnovama ograničenja, fazama postupka, odnosno mogućnosti pristupa informacijama), propust domaćeg suda da podnosiocima predstavke dostavi dokumente - dokaze koji se tiču pretresa i, sljedstveno tome, odgovarajuće navodne povrede načela "jednakosti oružja", ESLJP je naglasio da je postupak u prvom stepenu proveden na osnovu načela kontradiktornosti pri odlučivanju o dopuštenosti zahtjeva za pridruživanje postupku u svojstvu građanske stranke, jer se domaći sud pri donošenju odluke pozvao samo na dokumente - dokaze koji su već bili poznati podnosiocima. Stoga je ESLJP smatrao da činjenica da je javni tužilac imao manji broj dokaza koji nisu otkriveni podnosiocima nije uzrokovala povredu člana 6. EKLJP.
- U vezi sa navodom o povredi načela javnosti postupka, ESLJP je ocijenio da se rasprava koja je bila zatvorena za javnost mogla opravdati razlozima koji se odnose na zaštitu privatnog života stranaka u predmetu i na interese pravde, u smislu druge rečenice člana 6. stav 1. EKLJP, uslijed čega činjenica da je zahtjev podnosioca za naknadu štete u krivičnom postupku ispitan bez prisustva javnosti ne predstavlja osnov za povredu načela javnosti.
- Odlučujući o povredi prava na privatnost, u presudi ESLJP naglašava da nije sporno da pretresi radnih mjesta podnosioca predstavke, njihovih domova i u određenim slučajevima njihovih motornih vozila, te oduzimanje dokumenata i diskova predstavljaju miješanje u pravo na poštovanje doma. Međutim, ometanje je bilo propisano zakonom i ujedno je težilo legitimnim ciljevima sprečavanja nereda ili zločina, te zaštite prava i sloboda drugih. Kad je riječ o nastojanju da se sačuva tajnost istrage, zakonodavstvo i praksa država ugovornica – što može uključivati posjete domovima i oduzimanje predmeta – moraju ponuditi odgovarajuća i dovoljna jamstva protiv zloupotrebe. U ovom predmetu pretresi su bili popraćeni određenim procesnim ga-

rancijama, ali podnosioci predstavke nisu bili optuženi ni za kakva krivična djela, a različiti nalozi za pretragu bili su sastavljeni široko, jer nisu sadržavali nikakve informacije o istrazi o kojoj je riječ, o tačnim mjestima pretresa ili predmetima koji će biti oduzeti, pa su istražiteljima davali preširoka ovlaštenja. Zaplijenjen je veći broj predmeta, uključujući diskove i hard- diskove kompjutera, presnimljen je sadržaj pojedinih dokumenata i magnetskih medija. Osim toga, podnosioci predstavke nisu bili upoznati s konkretnim razlozima pretresa. Ukratko, pretresi nisu bili srazmjerni legitimnim ciljevima kojima se težilo uslijed čega je ustanovljena povreda člana 8. EKLJP.

- Odlučujući o navodu da je povrijeđen član 10. EKLJP, ESLJP je naglasio da je i ovdje potrebno provesti trostepeni test u okviru kojeg je očito da je miješanje bilo propisano zakonom i da je imalo legitimne ciljeve poput sprečavanja da se otkriju povjerljivi podaci, zaštite ugleda drugih i garancije autoriteta i nepristranosti pravosuđa. Kad je riječ o nužnosti osporenih mjera, iz činjenica proizlazi da je cilj pretresa i zapljene bio otkrivanje izvora informacija novinara. ESLJP postavlja pitanje: Ne bi li mjere, osim opsežnih pretraga i zapljene u domovima i kancelarijama podnosilaca predstavke, podrazumijevale, naprimjer, interne istrage, uključujući ispitivanje sudija, što bi omogućilo istražnom sudiji da traži odgovorne za kršenje profesionalne tajne na primjereniji način? Podsjećajući na načela formirana u vezi s povjerljivošću novinarskih izvora (vidi presudu u predmetu *Roemen i Schmitt*, ECHR 2003. godine i presudu u predmetu *Goodwin*, Izvještaji 1996-II), ESLJP smatra da, čak i pod pretpostavkom da su navedeni razlozi bili "relevantni", nisu bili "dovoljni" da opravdaju pretrese i zapljene u takvim razmjerama. Navedene mjere nisu bile razumno srazmjerne legitimnim ciljevima kojima se težilo s obzirom na interes demokratskog društva da osigura i da održava slobodu štampe uslijed čega je ustanovljena povreda člana 10. EKLJP.
- Presuđujući navedene povrede i dosuđujući naknadu štete podnosiocima predstavke, ESLJP je formalizovao njihov status žrtve u odnosu na povrede njihovih prava od domaćih vlasti.

Napomena: Pojednostavljeni predmet o kome je riječ tiče se presude ESLJP u predmetu *Ernst i drugi protiv Belgije* od 15. jula 2003. godine, predstavka br. 33400/96.

Primjer F

Činjenično stanje

Podnosilac predstavke H.A., koji je poslovni čovjek, početkom 80. godina uveo je aparate za depilaciju i nakon toga reklamirao ih u časopisima. Dana 12. oktobra 1981. godine ženska osoba je telefonirala H.A. iz bivše Sovjetske ambasade u gradu B. kako bi naručila aparat za depilaciju. Taj telefonski poziv presrela je Kancelarija saveznog javnog tužioca, koji je potom zatražio od Obavještajne službe policije da provede istragu protiv podnosioca predstavke. U decembru 1981. godine državno tužilaštvo ispunilo je dosje o podnosiocu za arhivu nacionalne bezbjednosti na osnovu izvještaja koje je sastavila policija. Konkretno, podnosilac predstavke je u dosjeu "identifikovan kao kontakt ruske ambasade" i označen kodom (1153:0) 614, koji označava "komunističku zemlju", "Sovjetski Savez", "uspostavljenu špijunažu", te "razne kontakte sa Istočnim blokom". Godine 1990. podnosilac predstavke je saznao da postoji kartoteka koju vodi državno tužilaštvo i zatražio uvid u svoj dosje. U septembru 1990. godine dobio je fotokopiju ali su dva odlomka bila zatamnjena plavom bojom. Nakon što je uzalud pokušao da otkrije zatamnjene odlomke, H.A. je podnio tužbu Saveznom sudu tražeći, između ostalog, odštetu za nezakonit unos njegovih podataka u kartoteku koju je vodilo državno tužilaštvo. U presudi od 14. septembra 1994. godine, koja mu je uručena 25. januara 1995. godine, Savezni sud je odbacio njegovu tužbu sa obrazloženjem da nije pretrpio ozbiljnu povredu svojih ličnih prava. H.A. se obratio ESLJP tvrdeći da su presretanjem telefonskog poziva od 12. oktobra 1981. godine i otvaranjem dosjea državnog tužilaštva povrijeđena njegova prava, te da ne postoji način da u okviru domaćeg pravnog sistema dobije naknadu štete za te povrede.

Kroz analizu ovog primjera edukator treba da provede učesnike postavljanjem kviz-pitanja.

Kviz-pitanja:

1. Koji članovi EKLJP mogu biti primijenjeni u navedenom primjeru?
2. Ima li podnosilac predstavke status žrtve u navedenom primjeru?
3. Da li presretanje telefonskog poziva od državnog tužilaštva predstavlja miješanje u ostvarivanje prava podnosioca na poštovanje privatnog života i prepiske?
4. Da li u navedenom slučaju postoji pravo na informisanost podnosioca predstavke?
5. Da li u navedenom slučaju postoji pravo podnosioca na kopiju cjelovitog dosjea?
6. Koja su pravna sredstva na raspolaganju podnosiocu predstavke?
7. Da li su navedene mjere bile srazmjerne legitimnom cilju?
8. Postoji li povreda odredaba EKLJP i, ukoliko postoji, o kojim odredbama je riječ?

Sumirajući odgovore na kviz-pitanja, edukator treba skrenuti pažnju polaznicima na sljedeće:

- Pravo na privatnost štiti i prepisku, odnosno komunikaciju bilo koje vrste, uslijed čega se i presretanje i snimanje telefonskih razgovora ubraja u sferu primjene člana 8. EKLJP.
- Pravo na naknadu štete uslovljeno je postojanjem pravnih sredstava, odnosno efikasnih pravnih lijekova, garantovanih članom 13. EKLJP.
- U pogledu navoda o povredi člana 8. EKLJP, ESLJP se odvojeno bavio pitanjima telefonskog poziva i otvaranja i vođenja dosjea. Kada je riječ o telefonskom pozivu koji je presretnut i snimljen, tim radnjama je došlo do miješanja u ostvarenje prava na privatnost, pri čemu je potrebno provesti trostepeni test, odnosno utvrditi da li je miješanje bilo u skladu sa zakonom, da li je težilo legitimnom cilju i da li je bilo neophodno u demokratskom društvu. ESLJP je ustvrdio da H.A. nije bio predmet osporene mjere, već da je bio uključen "slučajno" u telefonski razgovor snimljen tokom mjere nadzora preduzete protiv treće strane. Pošto je ta vrsta nadzora opravdana u slučaju da je riječ o osobama osumnjičenim ili optuženim za krivična djela određene kategorije, ili čak trećim osobama za koje se pretpostavlja da primaju informacije ili da ih šalju takvim osobama, opravdanje ne postoji kad se radi o osobama koje ne potpadaju ni pod jednu od tih kategorija uslijed čega je ta vrsta miješanja u podnosiočevo pravo na privatnost nezakonita i predstavlja povredu člana 8. EKLJP.
- Kada je riječ o ličnom dosjeu podnosioca predstavke, ESLJP je naglasio da pohranjivanje podataka koji se odnose na "privatni život" pojedinca potpada pod primjenu člana 8. stav 1. EKLJP, te da se izraz "privatni život" ne smije tumačiti restriktivno. U ovom predmetu o podnosiocu je bio sačinjen dosje u kojem je, između ostalog, navedeno da je "kontakt ruske ambasade", što je, prema mišljenju ESLJP, podatak koji se odnosi na njegov "privatni život" uslijed čega je član 8. primjenjiv. Pohranjivanje podataka koji se odnose na pojedinca od organa javne vlasti samo po sebi predstavlja miješanje u smislu člana 8. EKLJP. Naknadna upotreba pohranjenih informacija nema nikakvog utjecaja na taj zaključak uslijed čega ESLJP smatra da je nebitno pitanje da li su prikupljene informacije bile osjetljive ili ne, ili da li je navedena osoba na bilo koji način imala neugodnosti povodom te informacije. ESLJP je naglasio da nije sporno da je dosje koji je sadržavao podatke o privatnom životu H.A. ispunilo tužilaštvo i taj dosje pohranilo u državnu kartoteku. Takvo miješanje podliježe trostepenom testu, odnosno ispitivanju da li je bilo u skladu sa zakonom, da li je težilo legitimnom cilju i da li je bilo neophodno u demokratskom društvu. Pošto je izvjesno da od 1981. godine, kad je sačinjen dosje, pa do 1994. godine, kada je donesena presuda Saveznog suda, podnosilac nije imao svojstvo osumnjičenog ili optuženog za pripremu ili vršenje bilo kojeg krivičnog djela, postavlja se pitanje svrsishodnosti postojanja navedenog dosjea, kao i pravne osnove za njegovu inicijalnu izradu i pohranjivanje u državnu kartoteku. Prema tome, došlo je do povrede člana 8. EKLJP.
- U pogledu djelotvornog pravnog lijeka, član 13. EKLJP zahtijeva da svaki pojedinac koji smatra da je povrijeđen mjerom koja je, navodno, suprotna Konvenciji mora imati pravni lijek pred domaćim tijelima kako bi se odlučilo o njegovom zahtjevu, te, ukoliko je potrebno, o naknadi štete. Ta odredba ne uslovljava nužno povoljan ishod po pojedinca. U ovom predmetu ESLJP je konstatovao da podnosilac nije imao uvid u

svoj dosje, te da se u svojoj upravnoj tužbi pred Saveznim sudom žalio da nije postojao pravni osnov za presretanje telefonskog razgovora i izradu njegovog dosjea, kao i da nije imao djelotvorno pravno sredstvo protiv tih mjera. S tim u vezi, ESLJP je ponovio da je Savezni sud bio nadležan da odlučuje o tim prigovorima i da je donio odluku u predviđenom postupku uslijed čega je ESLJP zaključio da nije povrijeđen član 13. EKLJP.

Napomena: Pojednostavljeni predmet o kome je riječ tiče se presude ESLJP u predmetu *Amann protiv Švicarske* od 16. februara 2000. godine, predstavka br. 27798/95.

Primjer G

Činjenično stanje

Podnosioci predstavke su 42 strana državljanina. Godine 2012. i 2013. angažovani su kao sezonski poljoprivredni radnici bez radnih ili boravišnih dozvola. Obećana im je plata od 22 eura po danu, njihov smještaj je bio krajnje neuslovan, a radili su u ekstremno teškim uslovima i pod nadzorom naoružanih poslovođa. Pošto su nakon nekoliko mjeseci neisplaćenih plata izbili neredi, poslodavci su odgovorili prijetnjama i regrutovali nove migrante za rad. Dana 17. aprila 2013. godine jedan njihov čuvar otvorio je vatru na stotinjak radnika koji su tražili platu pri čemu su neki od podnosilaca teško povrijeđeni. Pokrenut je postupak protiv poslodavca, stražara koji je otvorio vatru i poslovođe. Uz optužbu za teške tjelesne povrede, tužilac je podigao i optužnicu za krivično djelo trgovine ljudima. Jednu grupu podnosilaca predstavke (od kojih su svi bili povrijeđeni) tužilaštvo je prepoznalo kao žrtve trgovine ljudima u kom svojstvu im je dozvoljeno da učestvuju u postupku. U julu 2014. godine porotni sud izrekao je zatvorske kazne u vezi s teškim tjelesnim povredama, ali je odbacio tužbu za trgovinu ljudima na osnovu toga što su se podnosioci prijavili dobrovoljno i bez lišavanja slobode kretanja uslijed čega je ocijenjeno da su mogli napustiti poslodavca. Javni tužilac je odbio da uloži reviziju na Kasacionom sudu. Druga grupa podnosilaca (oni koji nisu bili povrijeđeni) nije bila uključena u postupak pred porotnim sudom. U maju 2013. godine oni su, takođe, podnijeli prijavu, tražeći da se i njima prizna status žrtava trgovine ljudima. U avgustu 2014. godine tužilac je odbio da pokrene postupak uz obrazloženje da je kašnjenje te grupe podnosilaca da se jave dovelo u sumnju da su stvarno bili prisutni u vrijeme događaja. Podnosioci, koji su smatrali da su bili podvrgnuti prisilnom radu, tvrdili su da vlasti nisu preduzele ništa u tom smislu kako bi im omogućile da učestvuju u postupku.

Kroz analizu ovog primjera edukator treba da provede učesnike postavljanjem kviz-pitanja.

Kviz-pitanja:

1. Koji članovi EKLJP mogu biti primijenjeni u navedenom primjeru?
2. Da li prethodni pristanak osobe isključuje mogućnost da se zapošljavanje klasifikuje kao "prisilni rad"?
3. Koje su pozitivne obaveze države u pogledu primjene člana 4. EKLJP?
4. Imaju li podnosioci predstavke status žrtve u navedenom primjeru?

5. Da li se u navedenom slučaju može konstatovati da su istraga i sudski postupak bili djelotvorni?
6. Postoji li povreda odredaba EKLJP i, ukoliko postoji, o kojim odredbama je riječ?

Sumirajući odgovore na kviz-pitanja, edukator treba skrenuti pažnju polaznicima na sljedeće:

- U pogledu primjenjivosti EKLJP, odnosno člana 4. stav 2, potrebno je skrenuti pažnju polaznicima da koncept trgovine ljudima nije ograničen na seksualno iskorištavanje. Radno iskorištavanje jedan je od oblika izrabljivanja na koje je usmjerena definicija trgovanja ljudima iz člana 4.(a) Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (Konvencija protiv trgovine ljudima), koja je istakla unutrašnji odnos između prisilnog ili obaveznog rada i trgovine ljudima. Prethodni pristanak žrtve nije dovoljan da spriječi da se zapošljavanje klasifikuje kao "prisilni rad". Kada je poslodavac zloupotrijebio svoju moć, ili iskoristio ranjivost radnika kako bi ih iskorištavao, potonji nisu dobrovoljno nudili svoj rad. Pitanje da li je pojedinac dobrovoljno ponudio svoj rad je činjenično pitanje koje uvijek treba ispitati u svjetlu svih relevantnih okolnosti slučaja. U ovom predmetu podnosioci predstavke su pristali da rade dok su bili u ranjivoj situaciji, u svojstvu ilegalnih imigranata bez sredstava, koji su bili izloženi riziku da budu uhapšeni, pritvoreni i deportovani. Neupitno je da su bili svjesni svoje situacije, kao i činjenice da će, ukoliko prestanu da rade, ostati bez zaostalih plata, čime je njihova situacija bila znatno otežana. Čak i pod pretpostavkom da su dobrovoljno ponudili svoj rad i da su u dobroj vjeri mislili da će im biti isplaćene plate ponašanje njihovih poslodavaca (prijetnje i nasilje, posebno kao odgovor na zahtjeve za isplatu) pokazalo je da se situacija naknadno promijenila. Dakle, iako nisu bili u ropstvu, njihovi radni uslovi upućuju na zaključak da njihov položaj odgovara pravnoj kvalifikaciji prisilnog rada i trgovine ljudima, kako je definisano članom 4. Konvencije protiv trgovine ljudima, uslijed čega je primjenjiv i član 4. EKLJP.
- Navedeni razlozi doveli su ESLJP do zaključka da tužena država nije ispunila svoje pozitivne obaveze u vezi s trgovinom ljudima (spriječiti trgovinu, zaštititi žrtve, provesti djelotvornu istragu i kazniti odgovorne). Pri usvajanju tog stava ESLJP se oslonio na Konvenciju protiv trgovine ljudima i način na koji je tumači Grupa stručnjaka za djelovanje protiv trgovine ljudima (GRETA), kojoj je pristupila država. U istom pravnom okviru Konvencije protiv trgovine ljudima postoje i preventivne mjere (jačanje koordinacije između različitih tijela odgovornih za borbu protiv trgovine ljudima na nacionalnom nivou i obeshrabrivanje potražnje, uključujući granične kontrole) i mjere zaštite (olakšavanje kvalifikovanim osobama da identifikuju žrtve i pomoć žrtvama da se fizički, psihički i socijalno oporave). U konkretnom slučaju ta obaveza nije ispunjena: iako su vlasti bile svjesne situacije, njihova reakcija je izostala.
- U slučajevima koji uključuju iskorištavanje tužilaštva i pravosudna tijela su dužni da postupaju promptno i na vlastitu inicijativu odmah po dobijanju prvih informacija u mjeri u kojoj to dopuštaju njihova ovlaštenja, što u ovom predmetu nije bio slučaj. Naime, u odnosu na podnosioc koji nisu učestvovali u postupku pred porotnim sudom, čim je imao informacije koje pokazuju da su te podnosioc zaposlili isti poslodavci i da su radili u istim uslovima kao i grupa podnosilaca koji su učestvovali u postupku pred porotnim sudom, tužilac je imao dužnost da istraži njihove navode o trgovini ljudima i prisilnom radu. Međutim, u odluci kojom se odbacuje tužba ništa

ne ukazuje na to da je tužilac ispitao taj aspekt. Pridajući važnost činjenici da su ti pojedinci odugovlačili da prijave slučaj policiji, tužilac je postupio protivno članu 13. Konvencije protiv trgovine ljudima, koji izričito predviđa "razdoblje oporavka i razmatranja" od najmanje 30 dana, kako bi određena osoba imala na raspolaganju vrijeme da se oporavi, da prevaziđe utjecaj trgovaca ljudima i da donese svjesnu i detaljno informisanu odluku o saradnji s vlastima. Stoga je primjereno odbaciti prigovor da ta grupa nije imala status "žrtve", te zaključiti da nije bilo djelotvorne istrage. U odnosu na podnosiocima koji su učestvovali u postupku pred porotnim sudom, optuženi su oslobođeni na osnovu uskog tumačenja koje je, čini se, pomiješalo trgovinu s ropstvom. Međutim, ograničenje slobode kretanja, koje je utjecalo na određene aspekte života žrtve, nije bilo uslov *sine qua non* da se kvalifikuje situacija kao prisilni rad ili trgovina ljudima. Državni tužilac je, dodatno i bez ikakvih razloga, odbio da uloži žalbu na oslobađajuću presudu, a čak je i u vezi sa optužbom za teške tjelesne povrede prvobitno izrečena zatvorska kazna preinačena u novčanu kaznu od 5 eura po danu lišavanja slobode.

- U pogledu prava žrtava na zadovoljenje, odnosno na adekvatnu kaznu i kompenzaciju, član 15. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima zahtijeva od država ugovornica da u svom domaćem zakonodavstvu osiguraju pravo žrtava da dobiju naknadu od osoba koje su počinile krivično djelo i da preuzmu mjere za obezbjeđenje sredstava za naknadu štete. Međutim, u ovom predmetu, čak i u vezi s teškim tjelesnim povredama, građanska odšteta koju je odredio porotni sud nije premašila 43 eura po ozlijeđenom radniku.
- Zaključak ESLJP u pogledu ovog predmeta bio je da je, uslijed sprečavanja žrtava da učestvuju u postupku, te nedjelotvornog postupanja tužilaštva i sudova, neadekvatne kazne i kompenzacije žrtvama, povrijeđen član 4. EKLJP zbog čega je podnosiocima dodijeljen opšti iznos koji obuhvata i materijalnu i nematerijalnu štetu: 16.000 eura svakom od podnosilaca koji su učestvovali u postupku pred porotnim sudom i 12.000 eura svakom od ostalih podnosilaca koji nisu učestvovali u postupku na ime ukupno pretrpljene štete.

Napomena: Pojednostavljeni predmet o kome je riječ tiče se presude ESLJP u predmetu *Chowdury i dr. protiv Grčke* od 30. marta 2017. godine, predstavka br. 21884/15.

Primjer H

SIMULACIJA SLUČAJA (primjer)

Presuda *Sandra Janković protiv Hrvatske*¹²

Napomena: Prije okončanja vježbe polaznicima ne treba saopštiti o kojoj presudi je riječ, stoga je činjenično stanje prikriveno inicijalima osoba i početnim slovima država i gradova!

Za simulaciju je predviđeno vrijeme od 150 minuta od čega je za pripremu timova predviđeno 45 minuta, za prezentaciju argumenata 60 minuta, za vijećanje 15 minuta, te za zajedničku diskusiju 30 minuta. Zavisno od broja polaznika, treba izvršiti podjelu na timove podnosioca predstavke, zastupnika države, te sudskog vijeća.

A. Činjenično stanje

Podnositeljka predstavke S.J. rođena je 1964. godine i živi u S. Nezaposlena je i bez primanja. Od oktobra 1996. godine bila je u posjedu sobe i zajedničkih dijelova stana u privatnom vlasništvu zajedno s drugim stanarima. Dana 2. avgusta 1999. godine otkrila je da je promijenjena brava na ulaznim vratima stana i da su njene stvari uklonjene iz stana. Pozvala je policiju, koja je sačinila zapisnik. Dana 3. avgusta 1999. godine podnijela je građansku tužbu Opštinskom sudu u S. protiv dviju osoba, M. P. i I. P., tražeći zaštitu od smetanja njenog posjeda - sobe i zajedničkih dijelova stana. Nakon što je prvostepena presuda zbog izostanka od 16. septembra 1999. godine ukinuta na ročištu održanom 9. novembra 1999. godine pred Opštinskim sudom, daljnja ročišta održana su 21. decembra 1999. godine, 22. februara, 28. marta, 3. maja i 7. juna 2000. godine, kada je donesena nova presuda kojom se usvaja njen zahtjev. Navedenu presudu je ukinuo Okružni sud 17. avgusta 2000. godine, te je predmet vraćen na ponovni postupak Opštinskom sudu. U novom postupku Opštinski sud je održao ročišta 7. juna, 5. septembra i 22. novembra 2001. godine, te 22. januara, 26. februara, 3. aprila i 14. maja 2002. godine nakon čega je donesena presuda kojom je naloženo da podnositeljki predstavke bude vraćen u posjed dio predmetnog stana. Odlukom Opštinskog suda od 24. maja 2002. godine, koju je potvrdio Okružni sud 7. marta 2003. godine, utvrđeno je da je žalba koju su poslije toga podnijeli tuženi nedopuštena. Budući da tuženi u građanskom postupku nisu postupili po presudi od 14. maja 2002. godine, podnositeljka predstavke se žalila Opštinskom sudu 31. marta 2003. godine, tražeći da donese rješenje o izvršenju. To rješenje je doneseno 10. aprila 2003. godine, a tuženi su uložili žalbu na njega. Provođenje rješenja o izvršenju zakazano je za 5. juni 2003. godine, kada je i obavljeno. Međutim, 6. juna 2003. godine S. J. je izbačena iz stana zbog čega je 2. jula 2003. godine zatražila od Opštinskog suda da nastavi izvršni postupak.

12 Presuda ESLJP *Sandra Janković protiv Hrvatske* od 5. marta 2009. godine, predstavka br. 38478/05.

Dana 26. avgusta 2004. godine Okružni sud je usvojio žalbu tuženih, ukinuo rješenje o izvršenju od 10. aprila 2003. godine i vratio predmet na ponovni postupak Opštinskom sudu, koji je 18. marta 2005. godine pozvao S.J. da izmijeni svoj zahtjev. S. J. je izmijenjeni zahtjev dostavila 26. aprila 2005. godine. Dana 29. marta 2007. godine Opštinski sud je ponovo pozvao S.J. da izmijeni svoj zahtjev, što je ona i učinila 13. aprila 2007. godine. Dana 24. aprila 2007. godine Opštinski sud je ponovo pozvao S.J. da ispravi svoj zahtjev u roku od osam dana. Dana 8. januara 2008. godine Opštinski sud je odbio zahtjev S. J. za nastavak izvršenja.

B. Pravni lijekovi koje je iskoristila podnositeljica zahtjeva u odnosu na dužinu postupka

Dana 9. avgusta 2002. godine S.J. se obratila Ustavnom sudu povodom dužine opisanog građanskog postupka. U odluci od 18. marta 2005. godine Ustavni sud je odbio njenu apelaciju kao neosnovanu, smatrajući da je postupak završen u razumnom roku. Dana 10. aprila 2007. godine S.J. je podnijela prigovor zbog dužine izvršnog postupka Okružnom sudu. Dana 31. marta 2008. godine Okružni sud je usvojio zahtjev, utvrdio povredu prava S.J. na suđenje u razumnom roku i dosudio joj naknadu, te naložio Opštinskom sudu da dovrši izvršni postupak u roku od tri mjeseca iako je faktički taj postupak završen odlukom Opštinskog suda od 8. januara 2008. godine. Okružni sud je ispitao dužinu izvršnog postupka u odnosu na razdoblje od 31. marta 2003. do 31. marta 2008. godine.

C. Prekršajni postupak

Dana 6. jula 2003. godine, dan nakon što je S. J. ponovno stupila u posjed stana o kome je riječ, po njenom dolasku pred stan napale su je tri osobe, dvije žene i jedan muškarac. Tokom incidenta pozvana je policija koja je došla na mjesto događaja. Razgovarali su sa S. J. i sastavili zapisnik. Mjerodavni dio zapisnika glasi: "[Podnositeljica predstavke] je izjavila da je oko 8 sati naveče, kad je pokušala da uđe u stan, bila verbalno i fizički napadnuta od tri pojedinca ... Napadači su je povukli za kosu, ruke i odjeću i bacili je niz stepenice s prvog sprata. Takođe su je vrijeđali vičući prostote... Dalje izjavljuje da su joj zaprijetili da će je ubiti ako se vrati. ... Na njenoj desnoj ruci bile su vidljive modrice i kontuzije, a košulja joj je straga bila poderana. Nakon razgovora je zatražila medicinsku pomoć. ..." Dana 10. juna 2003. godine policija je podnijela prijavu Prekršajnom sudu protiv tri pojedinca, uključujući J.M., zbog remećenja javnog reda i mira, navodeći da su fizički napali S.J., da su je udarali po cijelome tijelu, da su je vukli za kosu i da su je gurnuli niz stepenice, sve vrijeme dovikujući joj prostote. Prvo ročište u postupku održano je 4. februara 2005. godine. U odluci od 11. maja 2005. godine Prekršajni sud je utvrdio da su sva tri okrivljena kriva za napad na S.J., te ih je osudio na novčanu kaznu. Povodom navoda o fizičkom napadu na S.J. utvrđeno je da su dokazi u tom pogledu nedovoljni. Međutim, ta odluka nije postala pravosnažna, jer je S.J. uložila žalbu, prigovorivši da Prekršajni sud nije odlučio o njenim navodima o fizičkom napadu. Dana 8. juna 2005. godine isti prekršajni sud je obustavio postupak zbog toga što je u međuvremenu nastupila zastara gonjenja u odnosu na djela koja su se stavljala na teret okrivljenim. S.J. je uložila žalbu. Dana 12. februara 2007. godine Viši prekršajni sud je odbio obje žalbe koje je uložila S. J.

D. Krivični postupak koji je pokrenula podnositeljka predstavke

U podrobnoj krivičnoj prijavi od 2. oktobra 2003. godine podnesenoj protiv sedam pojedinaca Opštinskom državnom tužilaštvu S.J. je, *inter alia*, navela da su 6. juna 2003. godine oko 8 sati naveče tri osobe, J.M., N.M. i J.M.L., izašle iz stana, vičući na nju i da su je spriječile da uđe u stan. Te osobe su je fizički napale, vrijeđale je i prijetile joj, govoreći joj da se više ne vraća, jer će inače nestati i da "će se nje riješiti". Podnositeljka je dostavila i medicinske dokaze iz kojih je vidljivo da je zadobila udarce u lakat i trtičnu kost. Odlukom od 11. novembra 2003. godine Državno tužilaštvo je odlučilo da ne pokrene službenu istragu zbog toga što je navedena radnja kvalifikovana kao djelo nanošenja lake tjelesne povrede, te da zbog toga krivično gonjenje za to djelo treba da preduzme privatno žrtva. U odluci se, *inter alia*, kaže: "U svojim krivičnim prijavama [podnositeljka predstavke] navodi da su je 6. juna 2003. godine oko 8 sati naveče pred njenim stanom osumnjičeni verbalno napali i uvrijedili je, da su je udarali rukama i nogama po cijelom tijelu, da su je povukli za kosu i gurnuli je niz stepenice, a da joj je J.M., takođe, zaprijetio da se više ne vraća u stan, ili će inače nestati." Podnositeljki predstavke je, takođe, data uputa da postupi u skladu s tim, te da u roku od osam dana podnese istražni zahtjev. S.J. je 3. decembra 2003. godine postupila po navedenoj uputi i dostavila zahtjev istražnom sudiji Okružnog suda, tražeći da se pokrene istraga u vezi s navedenim događajem. Zatražila je da se pokrene istraga o sedam osoba, uključujući J.M., N.M. i J.M.L., dajući popis njihovih imena i adresa. Nastavila je podrobno opisujući taj događaj, konkretno navodeći radnje koje su izvela tri napadača na nju. Sastavila je popis dokaza kao podršku svojim navodima, uključujući medicinsku dokumentaciju o povredama koje je pretrpjela, kao i policijski zapisnik od 6. juna 2003. godine. Dalje je navela da su te radnje predstavljale, *inter alia*, krivično djelo prijetnje i krivično djelo nasilničko ponašanje. Svoje navode je specificirala u odnosu na sve tri osobe o kojima se radi. Dana 5. januara 2005. godine Opštinski sud je pozvao S.J. da izmijeni svoj zahtjev u roku od osam dana, tako da unese opis djela, pravnu klasifikaciju djela i okolnosti iz kojih se vidi da postoji osnovana sumnja da su pojedinci o kojima se radi počinili krivična djela, kao i dokaze koji podržavaju njene navode. Dana 26. januara 2005. godine S.J. je dostavila izmijenjeni zahtjev, ponavljajući u osnovi iste navode kao i u svom prvobitnom zahtjevu. U svojim daljim podnescima od 30. maja 2005. godine dostavila je i neke dokumente iz prekršajnoga postupka. Dana 19. septembra 2005. godine istražni sudija Okružnog suda utvrdio je da je istražni zahtjev oštećene kao tužiteljice nedopušten. Mjerodavni dio te odluke glasi: "Oštećena kao tužilac ovome sudu podnijela je istražni zahtjev u odnosu na J.M. i druge ... Na osnovu odredaba Zakona o krivičnom postupku, ovaj sud je pozvao oštećenu kao tužiteljicu 5. januara 2005. godine, i još jednom usmeno, da izmijeni svoj zahtjev, te ju je upozorio da će, ako ne postupi po uputi u zadatom roku, biti utvrđeno da je njen zahtjev nedopušten. Oštećena kao tužiteljica je odgovorila na oba poziva, ali nije izmijenila svoj istražni zahtjev u skladu s uputom suda. Sud smatra da je podnesak oštećene nerazumljiv i nepotpun uslijed čega je i nedopušten." S.J. je 16. januara 2006. godine uložila žalbu protiv navedene odluke Okružnog suda. Tvrdila je da je potpuno postupila po uputama koje su joj date u pismu suda od 5. januara 2005. godine, izmijenivši svoj prvobitni istražni zahtjev tako da je sadržavao sve potrebne informacije. Dana 9. februara 2006. godine Okružni sud je odbio žalbu S.J., utvrdivši «da su podnesci koje je dostavila oštećena kao tužiteljica nerazumljivi i nepotpuni», nakon čega je ona uložila žalbu protiv te odluke. Dana 23. aprila 2007. godine S.J. je uputila prigorvor Vrhovnom sudu zbog dužine krivičnog postupka. Dana 20. septembra 2007. godine njen

prigovor je odbačen, te joj je data uputa da takav prigovor uputi Ustavnom sudu. Dana 21. novembra 2007. godine S.J. se obratila Ustavnom sudu zbog dužine postupka. Dana 17. juna 2008. godine Okružni sud je utvrdio da je žalba podnositeljke predstavke nedopuštena. Dana 23. juna 2008. godine S.J. je uložila novu žalbu. U vrijeme obraćanja podnositeljke predstavke Evropskom sudu dva posljednja postupka su u toku.

E. Navodi o povredama EKLJP

Pozivajući se na čl. 3, 6. i 8. EKLJP, podnositeljka predstavke je kao osnov povrede navela da joj domaće vlasti nisu osigurale odgovarajuću sudsku zaštitu od nasilja.

Prilikom izvođenja simulacije suđenja potrebno je da edukator instruiira polaznike o primjeni načela i standarda ESLJP na konkretan slučaj, odnosno na sljedeće:

- dopuštenost (prihvatljivost) predstavke pred ESLJP,
- uslove za primjenu čl. 3. i 8. EKLJP,
- obavezu iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova i eventualne izuzetke od te obaveze,
- pravo pokretanja krivičnog postupka protiv trećih osoba,
- krivično gonjenje po službenoj dužnosti i po privatnoj prijavi,
- pravo žrtve na pravnu pomoć,
- pravo žrtve na pristup pravdi,
- dužinu postupka.

Nakon okončanja simulacije potrebno je da edukator analizira sa polaznicima sljedeće elemente iz presude ESLJP:

- Mišljenje ESLJP je bilo da predmet potpada pod sferu primjene člana 8. EKLJP. Jedan od ciljeva člana 8. EKLJP jesu i pozitivne obaveze kao sastavni dio djelotvornog "poštivanja" privatnog i porodičnog života i te obaveze mogu značiti donošenje mjera u sferi odnosa pojedinaca međusobno (vidi, *mutatis mutandis*, *X and Y v. the Netherlands*, §§ 23-24, i *Mikulić v. Croatia*, br. 53176/99, § 57, ECHR 2002-I i 27). Koncept privatnog života uključuje fizički i psihički integritet osobe. Prema članu 8, država ima dužnost da zaštiti fizički i moralni integritet pojedinca od drugih osoba. S tim ciljem država treba da održava i da primjenjuje u praksi odgovarajući pravni okvir koji pruža zaštitu od nasilja privatnih pojedinaca (vidi već citirani predmet *X and Y v. the Netherlands*, §§ 22. i 23, *Costello-Roberts v. the United Kingdom*, 25. mart 1993. godine, § 36, Series A br. 247-C, *D.P. i J.C. v. the United Kingdom*, br. 38719/97, § 118, 10. oktobar 2002. godine, *M.C. v. Bulgaria*, §§ 150. i 152, i *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, § 65). Zadatak ESLJP nije da zamijeni nadležne domaće vlasti u određivanju najprikladnijih metoda za zaštitu pojedinaca od napada na njihov lični integritet, nego da preispita, na osnovu EKLJP, odluke koje su donijele te vlasti u vršenju svoje slobodne procjene. Kad je riječ o ovom predmetu, ESLJP primjećuje da je podnositeljka navela da su je presrele tri osobe ispred navedenog stana i da su joj vikale prostote, a da ju je jedna od njih ne-

koliko puta udarila, povukla je za odjeću i kosu i gurnula niz stepenice. Iz medicinske dokumentacije se vidi da je pretrpjela udarce u lakat i trtičnu kost. ESLJP pridaje važnost činjenici da je do napada došlo zbog njenog pokušaja da uđe u stan za koji je pribavila odluku suda kojom joj je bilo dozvoljeno da uđe u posjed stana. Ta odluka je izvršena uz pomoć sudskih službenika samo dan prije navedenog događaja. Napadači su joj zaprijetili i da će je ubiti ako se vrati. ESLJP smatra da akti nasilja, kao ovi koje navodi podnositeljka, traže da države donesu odgovarajuće pozitivne mjere u sferi krivičnopravne zaštite. S tim u vezi, naglašava da je EKLJP živi instrument koji treba tumačiti u svjetlu današnjih okolnosti, te da sve viši standard koji se traži u području zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda neizbježno zahtijeva veću čvrstinu u ocjeni povreda osnovnih vrijednosti demokratskih društava (vidi, *mutatis mutandis*, *Selmouni v. France*, [GC], br. 25803/94, § 101, ECHR 1999-V, i *Mayeka and Mitunga v. Belgium*, br. 13178/03, § 48, ECHR 2006-XI). ESLJP naglašava da je čin nasilja koji izvrše privatne osobe predmet odredaba krivičnopravne zaštite, te da domaće pravo razlikuje krivična djela koja goni državno tužilaštvo, bilo na svoj podsticaj ili po privatnoj prijavi, i krivična djela za koja progon vrši privatni tužilac, te da se ta druga kategorija odnosi na lakša krivična djela. ESLJP naglašava da je podnositeljka navela da akti nasilja počinjeni protiv nje predstavljaju, *inter alia*, krivična djela nasilničko ponašanje i prijetnje. Stoga je krivični progon za oba ta djela trebalo da preduzme državno tužilaštvo, na svoj podsticaj u slučaju prvoga djela, a po privatnoj prijavi u slučaju drugog djela. U pogledu krivičnih djela za koja progon preduzima državno tužilaštvo, bilo na svoj podsticaj ili po privatnoj prijavi, kad državno tužilaštvo odluči da ne goni krivična djela po bilo kojoj osnovi, oštećeni ima pravo da preuzme progon u svojstvu oštećenog kao tužioca. Suprotno tome, privatni krivični progon preduzima privatni tužilac od početka. Dalje, krivična prijava podnesena pravovremeno za djelo za koje se vrši privatni progon smatra se privatnim krivičnim progonom. U specifičnim okolnostima ovoga predmeta, bez zanemarivanja važnosti zaštite od napada na fizički integritet osobe, ESLJP ne može prihvatiti tvrdnje podnositeljke da bi joj prava iz EKLJP bila osigurana samo ako bi napadače krivično gonila država, te da EKLJP zahtijeva krivični progon od države. S tim u vezi, ESLJP je uvjeren da je u ovome predmetu domaće pravo pružilo mogućnost podnositeljki da preduzima gonjenje svojih napadača u svojstvu privatne tužiteljke, odnosno oštećene kao tužiteljke, te da EKLJP ne traži da država vrši krivični progon u svim predmetima. ESLJP zapaža da je podnositeljka u svojoj krivičnoj prijavi od 2. oktobra 2003. godine podnesenoj Opštinskom državnom tužilaštvu već dostavila vrlo podroban opis događaja o kojima je riječ, navodeći da je iz njih proizašao jedan broj krivičnih djela. Kad je bila obaviještena da je državno tužilaštvo odlučilo da neće goniti na svoj podsticaj, ona je, na temelju mjerodavnih odredaba, podnijela istražni zahtjev nadležnom istražnom sudiji Okružnog suda. U svojoj prvobitnoj prijavi, kao i u svom naknadnom istražnom zahtjevu ona je navela da djela izvršena protiv nje predstavljaju krivična djela nasilničko ponašanje i ozbiljne prijetnje. Ti navodi su potkrijepljeni detaljnim opisom akata o kojima je riječ, a koji su se sastojali od toga da su je tri osobe udarale i gurale, da su joj dovikivale uvrede i prostote i da su joj prijetile, govoreći da će nestati i da će se nje riješiti ako se ikada vrati. Prema mišljenju ESLJP, moguće je da njeno mišljenje da su ti akti predstavljali više od krivičnog djela nanošenje lake tjelesne povrede nije izgledalo neosnovano. Stoga je njena odluka da ne pokreće privatni krivični progon na temelju optužbi za nanošenje lake tjelesne povrede, nego da, umjesto toga, zatraži is-

tragu protiv svojih napadača na temelju optužbi za nasilničko ponašanje i ozbiljne prijetnje bila u skladu s pravilima koja se odnose na ulogu oštećenog kao tužioca. ESLJP naglašava da je S. J. u svome prvobitnom istražnom zahtjevu već jasno rekla da traži istragu, *inter alia*, svojih navoda da su je 6. juna 2003. godine napale tri osobe. Navela je imena tih osoba i dala popis njihovih adresa. Navela je da su akti nasilja protiv nje predstavljali, *inter alia*, krivična djela prijetnje i nasilničko ponašanje. U prilog svojim navodima dostavila je mjerodavnu medicinsku dokumentaciju. Međutim, domaće vlasti su utvrdile da je njen zahtjev nedopušten kao nepotpun, a da nisu specificirale koji formalni zahtjevi nisu ispunjeni. "Možda je istina", nastavlja u presudi ESLJP, "da podnesak podnositeljke nije strogo slijedio tačan oblik koji se traži za zahtjeve koji se predaju državnom tužilaštvu u krivičnom postupku." S tim u vezi, Sud primjećuje da podnositeljka nije imala pravnog zastupnika u ovom predmetu. Ona je nezaposlena i očito je da nije imala sredstava da plati pravnog zastupnika. Dalje, ESLJP navodi da podnositeljka nije imala ni pravo na pravnu pomoć, jer za navodna krivična djela nije predviđena kazna zatvora više od tri godine, što je, prema domaćem pravu, uslov za korištenje pravne pomoći. ESLJP uočava i da je već postojala prijava o tom incidentu u policiji u kojoj su, takođe, opisani navedeni akti nasilja, te da je Opštinsko državno tužilaštvo, takođe, sastavilo izvještaj o događaju o kome je riječ. Stoga je teško prihvatiti stav istražnoga sudije da je njen istražni zahtjev trebalo odbaciti, jer je nerazumljiv i nepotpun. Upravo suprotno, ESLJP smatra da je podnositeljka jasno rekla da traži istragu o činu nasilja protiv nje, ulažući ozbiljne napore da napadači budu gonjeni. Njeni podnesci bili su dovoljni da bi omogućili nadležnom istražnom sudiji da postupa po njenom zahtjevu. Sadržavali su sve relevantne informacije - identifikaciju osoba protiv kojih je podnesen zahtjev, opis i pravnu klasifikaciju djela o kojima se radi, okolnosti koje potvrđuju razumnu sumnju da je određena osoba počinila djelo o kojem se radi, kao i postojeće dokaze. U pogledu mogućnosti da se preduzme privatno krivično gonjenje, ESLJP uočava da je S.J. podnijela pravovremenu prijavu Opštinskom državnom tužilaštvu, koje je odlučilo da ne otvori službenu istragu zbog toga što je čin o kome je riječ kvalifikovan kao djelo za koje progon preduzima žrtva privatno. U takvim okolnostima prema njenoj prijavi trebalo je biti postupano kao prema prijedlogu za pokretanje privatnog progona. Međutim, nadležne vlasti su potpuno zanemarile to pravilo i nisu postupile po njenoj prijavi.

- Navedena analiza, prvo, pokazuje da su mjerodavne državne vlasti odlučile da ne preduzmu progon navodnih počinitelja nasilja. Dalje, mjerodavne vlasti nisu dozvolile podnositeljki da pokuša da preduzme privatni krivični progon. Na kraju, povodom tvrdnje da je podnositeljki data odgovarajuća zaštita u prekršajnom postupku, ESLJP naglašava da je taj postupak obustavljen zbog zastare i da je tako okončan bez konačne odluke o krivici napadača. U svjetlu tih nalaza ESLJP je smatrao da su odluke domaćih vlasti u ovom predmetu nedjelotvorne i da je propušteno da djeluju sudske vlasti. Prema mišljenju ESLJP, pobijane prakse u okolnostima ovoga predmeta nisu dale odgovarajuću zaštitu podnositeljki zahtjeva od napada na njen fizički integritet i iz njih se vidi da je način na koji su provedeni krivičnopravni mehanizmi u ovome predmetu bio neispravan do te mjere da predstavlja povredu pozitivnih obaveza tužene države iz člana 8. Konvencije.

- Povodom navoda o povredi člana 6. EKLJP uslijed prekomjerne dužine građanskog i izvršnog postupka, ESLJP uočava da je podnositeljka uputila prigovor na dužinu postupka prvo Ustavnom sudu zbog dužine građanskog postupka, a onda Okružnom sudu zbog dužine izvršnog postupka. I dok je Ustavni sud odbio njen prigovor, Okružni sud je prihvatio njen prigovor 31. marta 2008. godine, te joj dosudio naknadu i naložio Opštinskom sudu da završi izvršni postupak u roku od šest mjeseci. U svjetlu tih nalaza postavlja se pitanje: Može li se S.J. još smatrati žrtvom navodne povrede? Pošto je izvršni postupak trajao pet godina na dva nivoa nadležnosti, a naknada nije odgovarala onome što bi vjerovatno dosudio ESLJP, na osnovu člana 41. EKLJP, u odnosu na isto razdoblje u okolnostima predmeta ne može se smatrati odgovarajućom (za načela utvrđena u sudskoj praksi vidi predmete *Cocchiarella v. Italy* [GC], br. 64886/01, §§ 65-107, ECHR 2006-V, i *Scordino v. Italy* (broj 1) [GC], br. 36813/97, §§ 178-213, ECHR 2006-V), uslijed čega podnositeljka i dalje ima status žrtve u smislu člana 34. Konvencije.
- ESLJP naglašava da se razumnost dužine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivajući se na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnosioca zahtjeva i mjerodavnih vlasti, kao i važnost onoga što se za podnosioca dovodi u pitanje u sporu (vidi, između mnogobrojnih drugih pravnih izvora, predmet *Frydlender v. France* [GC], br. 30979/96, stav 43, ECHR 2000-VII). ESLJP je smatrao da je razdoblje koje treba razmotriti počelo 2. avgusta 1999. godine, kad je S.J. podnijela svoju građansku tužbu, te da je građanski postupak završen 7. marta 2003. godine. Rješenje o izvršenju treba smatrati sastavnim dijelom "suđenja" u svrhu člana 6. EKLJP (vidi predmete *Hornsby v. Greece*, 19. mart 1997. godine, § 40, Reports 1997- II, i *Plazonić v. Croatia*, br. 26455/04, § 47, 6. mart 2008. godine), te stoga ne može biti prihvaćena tvrdnja Vlade da su to bila dva različita postupka. Postupak je završio 8. januara 2008. godine, što znači da je ukupno trajao osam godina, pet mjeseci i šest dana. I građanski i izvršni postupak ispitani su na dva nivoa nadležnosti. U pogledu građanskog postupka, ESLJP zapaža da je, prema mjerodavnom pravu, postupak zbog smetanja posjeda hitne prirode. Uprkos tome, domaćim sudovima su trebale više od tri godine i sedam mjeseci da dovrše predmet. S tim u vezi, ESLJP naglašava da sama podnositeljka nije pridonijela dužini toga postupka. Izvršni postupak je trajao pedeset sedam mjeseci, a pošto je i Okružni sud priznao da je dužina izvršnog postupka bila prekomjerna, ESLJP je zaključio da je u ovom predmetu povrijeđen zahtjev za «razumni rok», odnosno član 6. stav 1. EKLJP.

D) OBRAZAC ZAVRŠNE EVALUACIJE -

Prava žrtava prema Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda

1. SADRŽAJ I PREZENTACIJA

Molimo Vas da ocijenite navedene oblasti nekom od predloženih ocjena	Sadržaj edukacije 1 (loš) 3 (prosječan) 5 (izvrstan)	Način edukacije 1 (loš) 3 prosječan) 5 (izvrstan)	Važnost za Vaš posao 1 (nevažno) 3 (važno) 5(veoma važno)	VRIJEME Da li je predviđeno vrijeme bilo:		
				prekratko	predugo	dovoljno
Uvodna sesija						
Prava žrtava kroz praksu ESLJP, primjeri A-G						
Simulacija slučaja						

Kako biste ocijenili sljedeće elemente obuke?					
Sadržajnost rasprave:	1	2	3	4	5
Vođenje programa obuke:	1	2	3	4	5
U kojoj mjeri su zadovoljena Vaša očekivanja od obuke?	1	2	3	4	5
Kako biste ocijenili kvalitet organizacije obuke?	1	2	3	4	5

Postoje li neke teme koje bi bilo potrebno uvrstiti u program obuke?		
da	ne	
(ako je odgovor potvrđan, navedite koje oblasti biste željeli uvrstiti u program obuke)		Teme koje bi bilo potrebno uvrstiti u program obuke:

Dodatni komentari i sugestije:

Zahvaljujemo za saradnju!

E) OBRAZAC ZAVRŠNOG TESTA

Odgovorite na sljedeća pitanja:

1. Navedite prava žrtava u okviru Savjeta Evrope:
2. Navedite procesna prava žrtava:
3. Kako se osigurava prevencija ponovljene viktimizacije?
4. Kako se žrtve, svjedoci i ranjive osobe u BiH informišu o svojim pravima?
5. Jesu li prava žrtava, svjedoka i ranjivih osoba predviđena samo za državljane ili i za strance?
6. Mogu li se žrtve, svjedoci i ranjive osobe u BiH obratiti direktno tužilaštvu za zaštitu svojih prava?
7. Kako se štite i garantuju prava žrtava, svjedoka i ranjivih osoba u BiH u okviru krivičnog postupka?

Vijeće Evrope je vodeća organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Sastoji se od 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope potpisnice su Evropske konvencije o ljudskim pravima, sporazuma koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i vladavinu prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int